<u>અસ્વીકરણ</u>: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

<u>DISCLAIMER:</u> The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

વિનોદ જસવંતરે વ્યાસ (મૃત) કાયદેસરના વારસદાર દ્વારા.

વી.

ગુજરાત રાજ્ય

(૨૦૧૭ ની ફોજદારી અપીલ નંબર ૨૦૩૮)

૦૯ જુલાઈ ૨૦૨૪

[બી. આર. ગવઈ અને સંદીપ મહેતા,* ન્યાયમૂર્તી શ્રીઓ]

વિચારણા માટે મુદ્દો

તાત્કાલિક અપીલ હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા પસાર કરાયેલા ૧૩.૦૨.૨૦૧૭ ના ચુકાદા સામે નિર્દેશિત કરવામાં આવે છે, જેમાં ડિવિઝન બેન્ચે અપીલકર્તા આરોપી–એ૧ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલને આંશિક રીતે સ્વીકારી હતી અને ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નોંધવામાં આવેલી તેની દોષિતતામાં ફેરફાર કર્યો હતો.

હેડનોટ્સ

પીનલ કોડ, ૧૮૬૦–કસ્ટોડિયલ ત્રાસ–પીડિતાનું મૃત્યુ–આરોપીઓને નિર્દોષ જાહેર કરવો–બે પોલીસ અધિકારીઓ એટલે કે A ૧ અને A ૨ એ અલગ–અલગ સમયાંતરે અમરાઈવાડી પોલીસ સ્ટેશનની સીમામાં J પર હુમલો કર્યો હતો, જેના કારણે તેના આખા શરીર પર ઘણી ઈજાઓ થઈ હતી, જેના કારણે તે પછીથી મૃત્યુ પામ્યો હતો–ટ્રાયલ કોર્ટે બંને આરોપીઓને દોષિત ઠેરવવા માટે કાર્યવાહી કરી અને તેમને આજીવન કેદની સજા ફટકારી–એ૧ અને એ૨ એ હાઈકોર્ટમાં અપીલ કરી–અપીલની પેન્ડન્સી દરમિયાન, એ–૨ ની મુદત પૂરી થઈ ગઈ–હાઈ કોર્ટે ટ્રાયલ કોર્ટના નિર્ણયને સમર્થન આપ્યું, જોકે, ગુનાને કલમમાંથી ઘટાડવામાં આવ્યો હતો. આઈ. પી. સી. ની કલમ ૩૦૪ ભાગ I હેઠળના ગુના માટે આઈ. પી. સી. ની કલમ–ચોકસાઈઃ

ઠરાવ્યુઃ જે તેમના વકીલ અને તેમની બે બહેનો, પીડબ્લ્યુ–૧ અને પીડબ્લ્યુ–૨ સાથે આવ્યા હતા અને અમરાઈવાડી પોલીસ સ્ટેશનમાં આત્મસમર્પણ કર્યું હતું–આગલી સાંજે જે. ને ન્યાયક્ષેત્રના મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા, જેમણે તેમને ન્યાયિક કસ્ટડીમાં મોકલી દીધા હતા, ત્યારબાદ તેમને સાબરમતી સેન્ટ્રલ જેલમાં લઈ જવામાં આવ્યા હતા અને રાખવામાં આવ્યા હતા–જે. ની સ્થિતિ જેલમાં બગડતી ગઈ હતી, બાદમાં તેમનું મૃત્યુ થયું હતું–રેકોર્ડ્સમાંથી વધુ જાણવા મળે છે કે મૃતક–જે. ને લઈ જવામાં આવ્યા હતા અને કરંજ ભવન, અમદાવાદ ખાતે ડીસીપી સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા અને તે પછી જ તેમને

મેજિસ્ટ્રેટની સંબંધિત અદાલતમાં રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા–ધ મેડિકલ જ્યુરિસ્ટ (પીડબ્લ્યુ–૯) તેમણે જણાવ્યું હતું કે, પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટ (આંક–૫૦) માં નોંધાયેલી ઈજાઓ પ્રાપ્ત કરનાર વ્યક્તિ આધાર વિના સીડી પર ચઢી શકશે નહીં અને વ્યક્તિની અભિવ્યક્તિ અને તેની હિલચાલ પીડાદાયક હશે–આમ, પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટ (આંક –૫૦) માં ઉલ્લેખિત ઈજાઓ પ્રાપ્ત કર્યા પછી, મૃતક–જે ડી. સી. પી. સમક્ષ રજૂ કરવા માટે કરંજ ભવન, અમદાવાદની સીડી પર ચઢી શક્યા હોત તેવી શક્યતા ભાગ્યે જ હતી–વધુમાં, મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવે ત્યારે, પીડિતના ચહેરા પરની પીડાની અભિવ્યક્તિ સ્પષ્ટપણે દેખાતી હતી અને દર્દીની નોંધ લેવાથી બચી શકતી ન હતી. મેજિસ્ટ્રેટ–મેડિકલ જ્યુરિસ્ટ (પીડબ્લ્યુ–૯) એ તેમની સરતપાસ અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે મૃતકને થયેલી ઈજાઓ તાજી હતી અને તે મૃત્યુના છથી આઠ કલાકની અંદર થઈ હોવી જોઈએ–આમ, મેડિકલ જ્યુરિસ્ટ (પીડબ્લ્યુ–૯) ના પ્રચંડ પુરાવા છે જે સાક્ષીઓ (પીડબ્લ્યુ–૧, પીડબ્લ્યુ–૨ અને પીડબ્લ્યુ–૩) ના સંસ્કરણને સંપૂર્ણપણે બદનામ કરે છે કે મૃતક–જે ને અમરાઈવાડી પોલીસ સ્ટેશનમાં પોલીસ કસ્ટડીમાં રહીને તેમના મૃત્યુ તરફ દોરી જતી ઈજાઓ પહોંચાડવામાં આવી હતી–તેમના પુરાવા તબીબી પુરાવા અને અન્ય હાજરીના સંજોગો દ્વારા ભૌતિક વિગતોમાં વિરોધાભાસી છે–નિર્દોષ બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને અને તબીબી ન્યાયશાસ્ત્રી (પીડબ્લ્યુ–૯) નો મજબૂત અભિપ્રાય, સાબરમતી સેન્ટ્રલ જેલમાં પીડિત પર હુમલો થવાની સંભાવના, જે પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટ (આંક –૫૦) માં નોંધાયેલી જીવલેણ ઈજાઓ તરફ દોરી જાય છે, તે ફરિયાદમાં સ્થાપિત થિયરી અને સ્ટાર

પ્રોસીક્યુશન સાક્ષીના પુરાવાની તુલનામાં ઘણી વધારે છે કે મૃતક–જે પર એ૧ અને એ૨ દ્વારા જીવલેણ હુમલો કરવામાં આવ્યો હતો જ્યારે તેને અમરાઈવાડી પોલીસ સ્ટેશનમાં અટકાયતમાં રાખવામાં આવ્યો હતો–ફરિયાદી પક્ષ બંને આરોપી વ્યક્તિઓ (એ૧) (મૃત હોવાથી) અને (એ૨) (મૃત હોવાથી) ના દોષને ઘરે લાવવામાં નિષ્ફળ રહ્યો છે. સચોટ, વિશ્વાસપાત્ર અને વિશ્વસનીય પુરાવા અને ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા રેકોર્ડ કરાયેલ અને હાઈકોર્ટ દ્વારા સમર્થન કરાયેલ તેમની સજા કાયદાની નજરમાં ટકાઉ નથી–પરિણામે, એ–૧ અને એ–૨ બંને આરોપીઓને આરોપોમાંથી મુક્ત કરવામાં આવે છે.[પારસ ૪૧,૪૨,૪૩,૪૯,૫૦,૫૨]

પુરાવા–સાક્ષીની સાક્ષી–અકુદરતી વર્તણૂકઃ

ઠરાવ્યુઃ તાત્કાલિક કેસમાં, બે બહેનો (પીડબ્લ્યુ–૧ અને પીડબ્લ્યુ–૨) એ જે (મૃતક) પર થઈ રહેલા હુમલાને વ્યક્તિગત રીતે નિહાળ્યો હોવાનો દાવો કર્યો હતો–તેઓએ તેમની ઉલટ તપાસમાં સ્વીકાર્યું હતું કે તેમને બે પ્રતિબંધના કેસોમાં આરોપી તરીકે રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા–આમ, તે સુરક્ષિત રીતે અનુમાન કરી શકાય છે કે આ બે કહેવાતા નજરે જોનારા સાક્ષીઓ કાનૂની વ્યવસ્થા સાથે પૂરતો સંપર્ક ધરાવતા હતા અને કાનૂની કાર્યવાહી સારી રીતે વાકેફ હતા અને તરત જ ફરિયાદ દાખલ કરવાના મહત્વને જાણતા હતા–જો કે, તેઓએ તેમના પીડિત ભાઈ પર કરવામાં આવેલા કથિત હુમલાની ફરિયાદ કરવા માટે ઉચ્ચ અધિકારીઓ અથવા સંબંધિત અદાલતનો સંપર્ક કર્યો ન હતો.

પોલીસ અધિકારીઓ દ્વારા અમરાઈવાડી પોલીસ સ્ટેશન–તેઓએ કસ્ટોડિયલ ત્રાસ વિશે તેમને જણાવવા માટે તેમના દ્વારા રોકાયેલા વકીલનો પણ સંપર્ક કર્યો ન હતો–જે. ને કથિત રીતે આપવામાં આવેલી કસ્ટોડિયલ ત્રાસ વિશે તેમના વકીલને જાણ કરવામાં નિષ્ફળ રહેવાની આ યોગ્ય ભૂલ આ નજરે જોનારા સાક્ષીઓના અકુદરતી વર્તન વિશે મજબૂત ધારણાને જન્મ આપે છે, જે તેમના નિવેદનની સત્યતા પર શંકા કરે છે અને તેમની જુબાનીને બદનામ કરે છે. [પરિચ્છેદ ૨૯,૩૦]

પુરાવા અધિનિયમ , ૧૮૭૨–પ્રદર્શનની નિશાની–દસ્તાવેજનો પુરાવોઃ

ઠરાવ્યુઃ તેમાં આપવામાં આવેલા અભિપ્રાય વિશે નિષ્ણાતની જુબાની આપ્યા વિના પત્ર પર માત્ર પ્રદર્શનને ચિહ્નિત કરવાથી ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ , ૧૮૭૨ ના આદેશ મુજબ દસ્તાવેજની સામગ્રીનો પુરાવો નહીં મળે.[પેરા ૩૬] પુરાવા–તબીબી ન્યાયશાસ્ત્રીના અભિપ્રાય અને નજરે જોનારની જુબાની વચ્ચે વિરોધાભાસઃયોજાયો હતોઃઆ અદાલત એ દરખાસ્તથી વાકેફ છે કે જ્યાં તબીબી ન્યાયશાસ્ત્રીના અભિપ્રાય અને નજરે જોનાની જુબાની વચ્ચે વિરોધાભાસ હોય, ત્યાં સામાન્ય રીતે, સાક્ષીઓના પુરાવાને પ્રાધાન્ય આપવું જોઈએ–જો કે, જ્યાં વિરોધાભાસ એટલો સ્પષ્ટ છે કે તે રસ ધરાવતા અને પક્ષપાતી સાક્ષીઓના સંસ્કરણને સંપૂર્ણપણે તોડી પાડે છે, આવા કિસ્સાઓમાં, કોર્ટે તબીબી નિષ્ણાતના વિશ્વાસપાત્ર અભિપ્રાયની અવગણના કરતી વખતે સાક્ષીના પુરાવાને સ્વીકારવામાં સાવચેતી રાખવી જોઈએ.[પરિચ્છેદ ૪૪]

કેસ કાયદો દર્શાવેલ છે

લાહુ કમલાકર પાટીલ અને અન્ન વિ.મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય [૨૦૧૨] ૯ એસસીઆર ૧૧૭૩:(૨૦૧૩) ૬ એસસીસી ૪૧૭; શિવશરણપ્પા અને અન્યો વિરુદ્ધ કર્ણાટક રાજ્ય [૨૦૧૩] ૫ એસસીઆર ૧૧૦૪:(૨૦૧૩) ૫ એસસીસી ૭૦૫; નરેન્દ્રસિંહ કેશુભાઈ ઝાલા વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય [૨૦૨૩] ૨ એસસીઆર ૭૪૬:[૨૦૨૩] ૪ સ્કેલ ૪૭૮; પરવિંદર સિંહ ઉર્ફે બચ્ચુ વિરુદ્ધ હિમાચલ પ્રદેશ રાજ્ય [૨૦૨૩] ૧૩ એસસીઆર ૧૧૫૭:૨૦૨૩ એસ.સી.સી. ઓનલાઇન એ.સી. ૧૩૪૭; ચુનથુરામ વિ. છત્તીસગઢ રાજ્ય [૨૦૨૦] ૮ એ.સી.આર.એમ. ૧૦૭૧:(૨૦૨૦) ૧૦ એસ.સી.સી. ૭૩૩; સૈત તારાજી ખિમચંદ અને અન્યો વિરુદ્ધ યેલામાર્ટી સત્યમ ઉર્ફે સટ્ટેયા અને અન્યો (૧૯૭૨) ૪ એસ.સી.સી. ૫૬૨; નરબાડા દેવી ગુપ્તા વિરુદ્ધ બિરેન્દ્ર કુમાર જયસ્વાલ અને અન્ય [૨૦૦૩] સપ.૫ એસસીઆર ૯૦:(૨૦૦૩) ૮ એસ. સી. સી. ૭૪૫; ભજન સિંહ ઉર્ફે હરભજન સિંહ અને અન્યો વિરુદ્ધ હરિયાણા રાજ્ય [૨૦૧૧] ૭ એસ. સી. આર. ૧:(૨૦૧૧) ૭ એસ. સી. સી. ૪૨૧–પર આધારિત

કાયદાઓની યાદી

દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦; પુરાવા અધિનિયમ , ૧૮૭૨

મુખ્ય શબ્દોની યાદી

કસ્ટોડિયલ ત્રાસ; કસ્ટોડિયલ મૃત્યુ; પોલીસ કસ્ટડી; ન્યાયિક કસ્ટડી; બહુવિધ ઈજાઓ; તબીબી ન્યાયશાસ્ત્રીનો નક્કર પુરાવો; આંખના પુરાવા; આરોપોમાંથી મુક્તિ; સાક્ષીઓનું અકુદરતી વર્તન; પ્રદર્શનની નિશાની; દસ્તાવેજનો પુરાવો; તબીબી ન્યાયશાસ્ત્રીના અભિપ્રાય અને આંખની જુબાની વચ્ચે વિરોધાભાસ.

માંથી કેસ ઊભો થાય છે

ક્રિમિનલ એપેલેટ જ્યુરિસડીક્શનઃ ક્રી. અપીલ નંબર ૨૦૩૮ ઓફ ૨૦૧૭

અમદાવાદ ખાતેની ગુજરાત હાઈકોર્ટના ચુકાદા અને આદેશથી ૨૦૧૭ની ફોજદારી અપીલ નંબર

પક્ષો તરફે ઉપસ્થીત

હરિન પી. રાવલ, સિનિયર એડ., આનંદો મુખર્જી, સુશ્રી એકતા ભારતી, શ્વેતાંક સિંહ, સુશ્રી શ્રેયા બંસલ, સુશ્રી શ્રેષ્ઠ નારાયણ, સુશ્રી ઉર્મી એચ. રાવલ, એડ.અરજદારો માટે.

શ્રીમતી દીપાનવિતા પ્રિયંકા, સુશ્રી સ્વાતિ ઘિલ્ડિયાલ, સુશ્રી દેવયાની ભટ્ટ, એડ.સામાવાળા માટે.

સુપ્રીમ કોર્ટનો ચુકાદો/આદેશ

ચુકાદો

મેહતા, ન્યાયમુર્તિ

૧. તાત્કાલિક અપીલ ૧૩મી ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૭ના રોજ ગુજરાત હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે ૧૯૯૭ની ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૨૧૦માં પસાર કરેલા ચુકાદા સામે નિર્દેશિત કરવામાં આવી છે, જેમાં ડિવિઝન બેન્ચે આરોપી અપીલકર્તા વિનોદ જસવંતરે વ્યાસ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલને આંશિક રીતે સ્વીકારી હતી અને ભારતીય દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦ની કલમ (ત્યારબાદ 'આઇ. પી. સી.' તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) હેઠળ દંડનીય ગુના માટે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નોંધવામાં આવેલી તેમની દોષિતતાને બદલીને આઇ. પી. સી. ની કલમ ૩૦૪ ભાગ ૧ હેઠળ સજા સંભળાવી હતી અને તેમને આઠ વર્ષની સખત કેદની સજા સંભળાવી હતી અને વધુમાં નિર્દેશ આપ્યો હતો કે તેઓ રૂ. ૫૦, ૦૦૦/– મૃતકના વારસદારોને આપવામાં આવશે.

૨. અમદાવાદ (ત્યારબાદ 'ટ્રાયલ કોર્ટ' તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) ના વિદ્વત એડિશનલ સિટી સેશન્સ જજે આરોપી અપીલકર્તા વિનોદ જસવંત્રાય વ્યાસ (મૂળ આરોપી નંબર ૧) (ત્યારબાદ 'એ ૧' તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) અને તેના સહ–આરોપી ચિનુભાઈ ગોવિંદભાઈ પટેલ (ત્યારબાદ 'એ ૨' તરીકે

ઓળખવામાં આવે છે) (ત્યારબાદ 'એ ૨' તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) સામે આઇપીસીની કલમ ૧૧૪ સાથે વાંચી શકાય તેવા ગુનાઓ માટે કેસ ચલાવ્યો હતો અને ૪ માર્ચ, ૧૯૯૭ના ચુકાદા મુજબ, વિદ્વત ટ્રાયલ કોર્ટે ઉપરોક્ત ગુનાઓ માટે બંને આરોપીઓને દોષિત ઠેરવ્યા હતા અને તેમને કેદની સજા સંભળાવી હતી. આજીવન કેદ અને રૂ. ૨૫, ૦૦૦/– દરેકને બે વર્ષના સમયગાળા માટે સખત કેદની સજા ભોગવવી પડશે.

૩. એ૧ અને એ૨ એ ગુજરાત હાઈકોર્ટ સમક્ષ અનુક્રમે ૧૯૯૭ની ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૨૧૦ અને ૧૯૯૭ની ૨૨૬ની અલગ અલગ અપીલ કરી હતી, જેમાં વિદ્વત ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા ૪ માર્ચ, ૧૯૯૭ના રોજ પસાર કરાયેલા ચુકાદાને પડકારવામાં આવ્યો હતો.હાઈકોર્ટ સમક્ષ અપીલની પેન્ડન્સી દરમિયાન A ૨ ની મુદત પૂરી થઈ ગઈ હતી.જો કે, એક સરકારી કર્મચારી હોવાને કારણે, તેમની દોષિત ઠેરવવાના પ્રશ્નની સીધી અસર તેમના મૃત્યુ–કમ–નિવૃત્તિ લાભો પર પડી હતી અને આમ, તેમના કાનૂની વારસદારોએ અરજી કરી હતી અને તેમને અપીલ પર વધુ કાર્યવાહી કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.ગુજરાત હાઈકોર્ટની વિદ્વાન ડિવિઝન બેન્ચે ૧૩મી ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૭ના રોજ સામાન્ય ચુકાદા દ્વારા બંને અપીલોનો નિર્ણય લીધો હતો અને વિદ્વાન ડિવિઝન બેન્ચે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટના તારણોને સમર્થન આપવા માટે આગળ વધીને જણાવ્યું હતું કે A ૧ અને એ૨ એ જીવા (મૃતક) ને પોલીસ કસ્ટડીમાં શારીરિક હિંસાનો ભોગ બનાવ્યો હતો અને આમ, અપરાધના તારણોની પુષ્ટિ કરવામાં આવી હતી.જો કે, આ

ગુનાને આઇ. પી. સી. ની કલમ ૩૦૪ ભાગ ૧ હેઠળ આઇ. પી. સી. ની કલમ ૩૦૨ થી ઘટાડીને ગુનામાં ફેરવવામાં આવ્યો હતો અને સજામાં ઉપર મુજબ ફેરફાર કરવામાં આવ્યો હતો.

૪. માત્ર એ૧ એ વાદગ્રસ્ત ચુકાદાઓને પડકારવા માટે આ અદાલતનો સંપર્ક કર્યો હતો, જ્યારે સહ–આરોપી એ૨ ના કાનૂની વારસદારોએ તેની દોષિતતાને પડકાર્યો નથી.આ અદાલત દ્વારા ૨૭મી નવેમ્બર, ૨૦૧૭ના રોજ રજા આપવામાં આવી હતી.

૫. અપીલની પેન્ડન્સી દરમિયાન, આરોપી અપીલકર્તા (એ૧) ને આપવામાં આવેલી સજાને ૬ જૂન, ૨૦૧૭ ના આદેશ દ્વારા સસ્પેન્ડ કરવામાં આવી હતી અને તેને જામીન પર મુક્ત કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો.જો કે, તાત્કાલિક અપીલની પેન્ડન્સી દરમિયાન એ૧નું પણ અવસાન થયું હતું અને તે મુજબ, ૧૨મી ઓગસ્ટ, ૨૦૨૨ના આદેશ દ્વારા તેમના કાનૂની વારસદારોને રેકોર્ડ પર લેવામાં આવ્યા હતા અને દંડ પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૭૩ની કલમ ૩૯૪ (ત્યારબાદ 'સીઆરપીસી' તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓના આધારે અપીલ ચાલુ રાખવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી, જેથી અપીલ સ્વીકારવાની સ્થિતિમાં મૂળ અપીલકર્તા વિનોદ જસવંત્રાય વ્યાસ (મૃત હોવાથી) ની સેવાનો લાભ મેળવી શકાય.

સંક્ષિપ્ત હકીકતોઃ–

૬. આરોપી અપીલકર્તા (એ૧) અમદાવાદનાં અમરાઈવાડી પોલીસ સ્ટેશનમાં પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર તરીકે તૈનાત હતો.આઇ. પી. સી. ની કલમ ૧૪૩,૧૪૭,૧૪૮,૧૪૯,૩૦૭,૩૨૩,૩૨૪ અને ૪૨૭ હેઠળ સજાપાત્ર ગુનાઓ માટે ઉપરોક્ત પોલીસ સ્ટેશનમાં નોંધાયેલા ૧૯૯૨ના સી. આર. નંબર પપપમાં આરોપી તરીકે રજૂ કરવામાં આવ્યા બાદ ૧૦ જૂન, ૧૯૯૨ના રોજ મોડી રાત્રે એક જીવા હાજર થયો હતો અને તેણે આત્મસમર્પણ કર્યું હતું. તેમની સાથે સહ–આરોપી અન્ના દોરાઈ પણ હતા.

૭. જીવા તેના વકીલ શ્રી પાટણવાડિયા અને તેની બે બહેનો સેલ્વિન પ્રભાકર (પીડબ્લ્યુ–૧) અને ધનલક્ષ્મી વૈયાપુરી (પીડબ્લ્યુ–૨) સાથે પોલીસ સ્ટેશનમાં આત્મસમર્પણ કરવા આવ્યો હતો.વકીલ શ્રી પાટણવાડિયા જીવાને પોલીસ સ્ટેશનમાં રજૂ કર્યા પછી ચાલ્યા ગયા, જોકે, બંને બહેનો પાછળ રહી ગઈ હતી.

૮. મૂળ આરોપી નંબર ૨ (એ ૨) સંબંધિત સમયે પોલીસ અધિક્ષક હતો જે થોડા સમય પછી પોલીસ સ્ટેશનમાં આવ્યો હતો.તે ફરિયાદી પક્ષનો કેસ છે કે બે પોલીસ અધિકારીઓ એટલે કે એ૧ અને એ૨ એ જીવાને અલગ–અલગ સમયાંતરે પોલીસ સ્ટેશનની સીમામાં મુક્કીઓ અને લાકડીઓથી હુમલો કર્યો હતો, જેના કારણે તેના આખા શરીરમાં ઘણી ઈજાઓ થઈ હતી, જેના કારણે તે

બેભાન થઈ ગયો હતો.ત્યારબાદ તેને ખેંચીને પોલીસ સ્ટેશનના લોકઅપ રૂમમાં મૂકવામાં આવ્યો હતો.બીજી સાંજે એટલે કે ૧૧મી જૂન, ૧૯૯૨ના રોજ જીવાને ન્યાયક્ષેત્રના મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો, જેમણે તેને ન્યાયિક કસ્ટડીમાં મોકલી દીધો હતો, ત્યારબાદ તેને સાબરમતી સેન્ટ્રલ જેલમાં લઈ જવામાં આવ્યો હતો.જેલમાં જીવાની હાલત બગડતી ગઈ અને આમ, તેમને ૧૨મી જૂન, ૧૯૯૨ના રોજ વહેલી સવારે સિવિલ હોસ્પિટલમાં લઈ જવામાં આવ્યા, જ્યાં ડૉક્ટરોએ તેમને મૃત જાહેર કર્યા.

૯. જીવા (મૃતક) ની બહેન સેલ્વિન પ્રભાકર (પીડબ્લ્યુ–૧) એ તેના ભાઈ જીવાના મૃત્યુ તરફ દોરી ગયેલી કસ્ટોડિયલ યાતના અંગે ડી. જી. પી. ઓફિસ, અમદાવાદને તાર (પ્રદર્શન–૧૪) મોકલ્યો હતો.જો કે, આ ટેલિગ્રાફિક ફરિયાદ પર કોઈ કાર્યવાહી થઈ ન હતી, જેના પર તેમણે ૧લી જુલાઇ, ૧૯૯૨ના રોજ સંબંધિત મેજિસ્ટ્રેટની અદાલતમાં ફરિયાદ (પ્રદર્શન–૧૩) દાખલ કરી હતી.વચગાળામાં, મેજિસ્ટ્રેટ તપાસ (પૂછપરછ) હાથ ધરવામાં આવી હતી.ડૉ. નયન કુમાર–મેડિકલ જ્યુરિસ્ટ (પીડબ્લ્યુ–૯) દ્વારા જીવ (મૃતક) ના મૃતદેહનું બીજે મેડિકલ કોલેજ, અમદાવાદ ખાતે પોસ્ટમોર્ટમ કરવામાં આવ્યું હતું.પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટ (એક્ઝિબિટ–૫૦) અનુસાર, જીવાના શરીર પર નીચેની બાહ્ય ઈજાઓ જોવા મળી હતી:–

“૧) જમણા હાથના દોરામ પર ૧ x ૧ સે. મી. કદનું ઘર્ષણ જે લાલ રંગનું હતું.

૨) જમણા હાથના મધ્ય એક તૃતીયાંશના પાછળના પાસા પર ઘર્ષણ ૧ x ૧ સે. મી. કદમાં લાલ રંગનું હોય છે.

૩) જમણા ખભા પર બે ઘર્ષણ દરેક ૧૭ x ૧ સે. મી. કદ અને લાલ રંગમાં માપવામાં આવે છે.

૪) જમણા સ્કેપ્યુલર પ્રદેશ પર પીઠ પર ૬ x ૪ સે. મી. કદના બે ઉઝરડા.

૫) પીઠ પર સાત ઉઝરડા દરેક કદમાં બદલાય છે પરંતુ લગભગ ૨ x ૪ સે. મી. થી ૪ x ૧ સે. મી.

૬) ડાબા કાંડા પર ઘર્ષણ ૧ x ૧ સે. મી.

૭) ડાબા હાથની પાછળની બાજુના મધ્ય ત્રીજા ભાગ પર લગભગ ૨ x ૧ સે. મી. ઘર્ષણ.

૮) ડાબા ખભા પર ઘર્ષણ ૧ x ૧ સે. મી.

૯) લિગોમની ડાબી બાજુએ ૧ x ૧ સે. મી. ઘર્ષણ.

૧૦) ૧૦મી પાંસળી ૬ x ૪ સે. મી. કદ પર મધ્ય–અક્ષીય રેખા પર પેટની ડાબી બાજુના પાસા પર ઉઝરડા.

૧૧) છાતીની મધ્ય રેખા અને ત્રીજી પાંસળી ૬ x ૪ સે. મી. કદના આગળના ભાગમાં ઉઝરડા.

૧૨) સ્તનની ડીંટડીના સ્તરે ૪ x ૫ સે. મી. કદની ડાબી અગ્રવર્તી અક્ષીય રેખા પર ઉઝરડા.

૧૩) ઘૂંટણની ડાબી બાજુ ૨ x ૫ સે. મી. પર ઉઝરડા.

૧૪) આગળની મધ્યમાં જાંઘ પર ડાબી બાજુ ૪ x ૪ સે. મી. કદના ત્રીજા ભાગ પર ઉઝરડા.

આવી બાહ્ય ઈજાઓને અનુરૂપ, નીચેની આંતરિક ઈજાઓ જોવા મળી હતીઃ–

બાહ્ય ઘા નં.૧૧ હેઠળ સ્ટર્નમનું અસ્થિભંગ હતું જે દિશામાં ત્રાંસા હતું.બાહ્ય ઈજા નં.૧૨ હેઠળ ચોથી, પાંચમી અને છઠ્ઠી પાંસળીનું અસ્થિભંગ થયું હતું.ડાબી બાજુનો પ્લુરા કાપવામાં આવ્યો હતો.ડાબો ફેફસો બાહ્ય ઈજા નં.૧૨ હેઠળ ફાટી ગયો હતો.થોરાસિક પોલાણમાં લગભગ ૬૦૦ મિલી પ્રવાહી અને લોહી ગંઠાયેલું હતું.પેરેટેરિયલ કેવિટીમાં ૧૬૦૦ મિલી લોહી અને પ્રવાહી લોહી હતું.જમણા લોબ ૩ x ૪ સે. મી. કદના આંતરિક પાસા પર યકૃતનું ભંગાણ.ત્યાં બાહ્ય ઈજા નં.૧૦ હેઠળ બરોળ ફાટી જાય છે.પડદાની સપાટી પર ૪ x ૬ કદના ભંગાણ."

૧૦. સેલ્વિન પ્રભાકર (પીડબલ્યુ–૧) દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી ફરિયાદ (પ્રદર્શન–૧૩) શરૂઆતમાં ૧૯૯૨ના તપાસ કેસ નંબર ૮૪ તરીકે નોંધવામાં આવી હતી.વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટે કલમ ૨૦૦ અને ૨૦૨ સીઆરપીસી હેઠળ તપાસનો નિર્દેશ આપ્યો હતો. આઇ. પી. સી. ની કલમ ૩૦૫ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુના માટે સંજ્ઞાન લેવામાં આવ્યું હતું અને ફરિયાદ ૧૯૯૩ ના ફોજદારી કેસ નંબર ૧૯૨૦ તરીકે નોંધવામાં આવી હતી.કથિત ગુનો વિશેષરૂપે સત્ર સુનાવણીપાત્ર હોવાથી, આ કેસ અધિક શહેર સત્ર ન્યાયાધીશ, અમદાવાદની અદાલતમાં સોંપવામાં આવ્યો હતો, જ્યાં તે ૧૯૯૩ના સત્ર કેસ નંબર ૩૭૮ તરીકે નોંધવામાં આવ્યો હતો.

ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા આઈપીસીની કલમ ૧૧૪ સાથે વાંચી શકાય તેવા ગુના માટે બંને આરોપીઓ સામે આરોપો ઘડવામાં આવ્યા હતા. આરોપીઓએ પોતાનો ગુનો છોડી દીધો અને ટ્રાયલનો દાવો કર્યો.ફરિયાદી પક્ષે પોતાનો કેસ સાબિત કરવા માટે કુલ ૧૦ સાક્ષીઓની તપાસ કરી હતી અને ૬૨ દસ્તાવેજો રજૂ કર્યા હતા.કલમ ૩૧૩ સી. આર. પી. સી. હેઠળ તેમના નિવેદનોમાં, આરોપીઓએ ફરિયાદી કેસમાં તેમની સામેના આરોપોને નકારી કાઢ્યા હતા અને ખોટી રીતે ફસાવવામાં આવ્યા હોવાનો દાવો કર્યો હતો.

૧૧. વિદ્વત એડિશનલ પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર અને વિદ્વત બચાવ વકીલ દ્વારા રજૂ કરાયેલી દલીલો સાંભળ્યા પછી અને રેકોર્ડ પર ઉપલબ્ધ પુરાવાઓની પ્રશંસા કર્યા પછી વિદ્વત ટ્રાયલ કોર્ટે એ૧ અને એ૨ને દોષિત ઠેરવવા માટે આગળ વધ્યા અને ૪ માર્ચ, ૧૯૯૭ના ચુકાદા મુજબ ઉપર મુજબ બંનેને સજા સંભળાવી.ગુજરાત હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે અપીલમાં, બંને આરોપીઓના ગુનાની પુષ્ટિ કરતી વખતે, ૧૩મી ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૭ના ચુકાદા દ્વારા આઇ. પી. સી. ની કલમ ૩૦૪ ભાગ ૧ હેઠળ ગુનાને આઇ. પી. સી. ની કલમ ૩૦૨થી ઘટાડીને ગુનામાં ફેરવી દીધો હતો, જે હાલની અપીમાં વિશેષ રજા દ્વારા આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે.

અપીલકર્તા વતી રજુઆતો–

૧૨. આરોપી અપીલકર્તા (એ૧) નું પ્રતિનિધિત્વ કરતા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી હરિન પી. રાવલે આરોપી અપીલકર્તા–વિનોદ જસવંત્રાય વ્યાસ (મૃત હોવાથી) ને નિર્દોષ જાહેર કરવાની માંગ કરતા વાદગ્રસ્ત ચુકાદાઓ પર પ્રહાર કરવા માટે નીચેની રજુઆતો રજૂ કરી હતીઃ–

(i) મેજિસ્ટ્રેટની સંબંધિત અદાલત સમક્ષ ઔપચારિક ફરિયાદ દાખલ કરવામાં લગભગ ૨૦ દિવસનો વિલંબ થયો છે, કારણ કે કથિત ઘટના ૧૦ જૂન, ૧૯૯૨ના રોજ બની હતી અને ફરિયાદ ૧ જુલાઇ, ૧૯૯૨ના રોજ દાખલ કરવામાં આવી હતી.

((૨) આરોપી અપીલકર્તાનો જીવા (મૃતક) પર હુમલો કરવાનો કોઈ હેતુ કે કોઈ કારણ નહોતું.

૩) તે જીવા (મૃતક) અને અન્ના દોરાઇ (બંને સી. આર. નંબર ૫૫૫/૯૨ માં આરોપી) એ સ્વેચ્છાએ અમરાઈવાડી પોલીસ સ્ટેશનમાં આત્મસમર્પણ કર્યું હતું.જો કે, ઇજાઓ માત્ર જીવા (મૃતક) ને જ થઈ હતી જે ફરિયાદી પક્ષની વાર્તા વિશે શંકા પેદા કરે છે, કારણ કે, તે ન હોઈ શકે એવું માનવામાં આવતું હતું કે જે પોલીસ અધિકારીઓ સંભવતઃ આરોપી પાસેથી કબૂલાત મેળવવાનો ઇરાદો ધરાવતા હતા તેઓ તેમનું ધ્યાન માત્ર એક આરોપી પર કેન્દ્રિત કરશે જ્યારે તે જ કેસમાં દોષિત ઠરેલા બીજાને સંપૂર્ણપણે ઉતારો દેશે.

(૪) તે જીવા (મૃતક) ને ૧૧મી જૂન, ૧૯૯૨ના રોજ સંબંધિત અદાલતમાં રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ તેણે મેજિસ્ટ્રેટને કોઈ ફરિયાદ કરી ન હતી કે પોલીસ

સ્ટેશનમાં પોલીસ અધિકારીઓ દ્વારા તેની સાથે દુર્વ્યવહાર કરવામાં આવ્યો હતો અથવા તેના પર હુમલો કરવામાં આવ્યો હતો.

જીવા (મૃતક) નો નોંધપાત્ર ગુનાહિત ઈતિહાસ હતો અને તેને અનેક કેસોમાં આરોપી તરીકે રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો અને તેને નિવારક અટકાયત હેઠળ પણ રાખવામાં આવ્યો હતો.તેથી, તેઓ કાનૂની વ્યવસ્થાની ઝીણવટભરી બાબતોથી સંપૂર્ણપણે વાકેફ હતા.આમ, પીડિતાનું ઉચ્ચ કક્ષાનું મૌન અને રિમાન્ડ મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ ફરિયાદ કરવામાં તેની નિષ્ફળતા કે પૂરતી તક હોવા છતાં તેને પોલીસ સ્ટેશનમાં કસ્ટોડિયલ ત્રાસ આપવામાં આવ્યો હતો, સમગ્ર ફરિયાદી કેસની સત્યતા પર ગંભીર શંકા પેદા કરે છે.

(v) તે જીવા (મૃતક) ને લઈ જવામાં આવ્યો હતો અને કરંજ ભવન, અમદાવાદ ખાતે ડી. સી. પી. શ્રી સુરેલિયા સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો અને ત્યારબાદ જ તેને મેજિસ્ટ્રેટની સંબંધિત અદાલતમાં રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો.શ્રી રાવલે પ્રતાપભાઈ જગન્નાથ (પીડબ્લ્યુ–૬) ની જુબાનીનો ઉલ્લેખ કરીને દલીલ કરી હતી કે ડીસીપી શ્રી સુરેલિયાની ઓફિસ પાંચમા માળે આવેલી હતી અને જીવા (મૃતક) કોઈપણ આધાર વિના અથવા અગવડતા અથવા પીડાના સંકેતો દર્શાવ્યા વિના સીડી પર ચઢ્યો હતો.તેમણે ઉત્સાહપૂર્વક દલીલ કરી હતી કે તે માનવું અશક્ય છે કે પોસ્ટમોર્ટમ અહેવાલમાં વર્ણવ્યા મુજબ આવી ગંભીર કમજોર ઈજાઓ પ્રાપ્ત કર્યા પછી, જીવા (મૃતક) શારીરિક અથવા માનસિક સ્થિતિમાં હોત અને પાંચ સીડીની ઉડાન ભરી શક્યા હોત અને તે પણ અગવડતાના કોઈ સંકેત દર્શાવ્યા વિના.

(vi) શ્રી રાવલે વિનંતી કરી કે જીવા (મૃતક) ને ૧૧મી જૂન, ૧૯૯૨ના રોજ લગભગ ૬ વાગ્યે સાબરમતી સેન્ટ્રલ જેલમાં મોકલવામાં આવ્યો હતો:૩૦ ન્યાયિક કસ્ટડીમાં મોકલી આપ્યા બાદ પી. એમ.શ્રી રાવલના જણાવ્યા અનુસાર, જેલમાં સહ–કેદીઓ દ્વારા જીવા (મૃતક) પર હુમલો થવાની સંભાવનાને નકારી શકાય નહીં અને ડૉ. નયન કુમાર–મેડિકલ જ્યુરિસ્ટ (પીડબ્લ્યુ–૯) અનુસાર પીડિતાના શરીર પર જોવા મળતી ઈજાઓ પ્રકૃતિમાં તાજી હતી તે હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને વધુ સંભવિત છે.ઉપરોક્ત દલીલ પર ભાર મૂકવા માટે, શ્રી રાવલે તબીબી ન્યાયશાસ્ત્રી (પીડબ્લ્યુ–૯) ની જુબાની (પ્રદર્શન–૪૯) નો ઉલ્લેખ કર્યો હતો, જેમણે સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું હતું કે જીવા (મૃતક) ને થયેલી ઈજાઓ તાજી હતી અને મૃત્યુના છ કલાકની અંદર તેને ભોગવવી પડી હોત.

(vii) શ્રી રાવલે ઉદેસિંહ હિમ્મતસિંહ ચૌહાણ (પીડબ્લ્યુ–૮) ની જુબાનીનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો, જેમણે જણાવ્યું હતું કે તેમણે મૃતદેહના કપડા પર લાલ ધૂળ જોઈ હતી.તેમણે સાબરમતી સેન્ટ્રલ જેલને અંદરથી જોવાનો પણ દાવો કર્યો હતો અને કહ્યું હતું કે જેલની માટી લાલ રંગની હતી.પીડબ્લ્યુ–૮ની જુબાનીના આધારે, શ્રી રાવલે દલીલ કરી હતી કે જ્યારે તપાસ (પ્રદર્શન–૪૫) હાથ ધરવામાં આવી હતી, ત્યારે જીવાનો મૃતદેહ લાલ માટીથી ઢંકાયેલો મળી આવ્યો હતો, જે સાબરમતી સેન્ટ્રલ જેલની લાક્ષણિકતા છે.આમ તેમણે વિનંતી કરી હતી કે સાબરમતી સેન્ટ્રલ જેલમાં કેદ રહેતા જીવા (મૃતક) ને જીવલેણ ઈજાઓ થઈ હોવાની નિકટવર્તી સંભાવના છે.

(viii) કહેવાતા સાક્ષીઓ (સેલ્વિન પ્રભાકર (પીડબ્લ્યુ–૧), ધનલક્ષ્મી વૈયાપુરી (પીડબ્લ્યુ–૨) અને ન્યાકર વાસુદેવ (પીડબ્લ્યુ–૧)

૩)) ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે જીવા (મૃતક) ને આરોપી અપીલકર્તા (એ૧) અને સહ–આરોપી (એ૨) બંને દ્વારા શરીરના એક જ ભાગ પર માર મારવામાં આવ્યો હતો.શ્રી રાવલે વિનંતી કરી હતી કે, એવું માનવું અશક્ય છે કે મૃતક પર જુદા જુદા અંતરાલે હુમલો કરનારા બે આરોપી શરીરના એક જ ભાગને નિશાન બનાવીને પ્રહારો કરશે.

(ix) આરોપી અપીલકર્તા (એ૧) એક અનુભવી પોલીસ અધિકારી હતો અને તેથી, તે કારણભૂત નથી કે તે પીડિત પર હુમલો કરવા માટે લાકડીઓનો ઉપયોગ કરશે જેથી દૃશ્યમાન નિશાન પાછળ રહી શકે અને ઈજાઓ શોધવાનું જોખમ રહે.તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે સ્પષ્ટપણે જીવા (મૃતક) પર સાબરમતી સેન્ટ્રલ જેલમાં હુમલો કરવામાં આવ્યો હતો અને જીવા (મૃતક) ના પરિવારના સભ્યો દ્વારા આરોપી વ્યક્તિઓ સામે બદલો લેવા માટે સંપૂર્ણપણે ખોટો કેસ દાખલ કરવામાં આવ્યો છે કારણ કે જીવા (મૃતક) જાણીતા બુટલેગર હતા અને પોલીસ અધિકારીઓ દ્વારા સંખ્યાબંધ ફોજદારી કેસોમાં તેમની સામે કેસ દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો.

આ બાબતો પર, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે અદાલતને અપીલ સ્વીકારવા, વાદગ્રસ્ત ચુકાદાને રદ કરવા અને આરોપી અપીલકર્તાને આરોપોમાંથી મુક્ત કરવા વિનંતી કરી હતી.

પ્રતિવાદી–રાજ્ય વતી રજુઆતો–

૧૩. તેનાથી વિપરીત, ગુજરાત રાજ્યના વિદ્વાન સ્થાયી વકીલ શ્રીમતી દીપાનવિતા પ્રિયંકાએ અપીલકર્તાના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ દ્વારા રજૂ કરાયેલી રજુઆતોનો ઉગ્ર અને ઉગ્ર વિરોધ કર્યો હતો.તેણીએ દલીલ કરી હતી કે ટ્રાયલ કોર્ટ અને ઉચ્ચ અદાલતે પુરાવાની સંપૂર્ણ મુલ્યાંકન કર્યા પછી આરોપી અપીલકર્તા (એ૧) અને સહ–ન્યાયાધીશને ધરાવતાં તથ્યોના સહવર્તી તારણો નોંધ્યા છે.

કસ્ટોડિયલ હિંસામાં સામેલ થવા માટે જવાબદાર આરોપી (એ ૨) જેના કારણે જીવાનું મૃત્યુ થયું હતું.

૧૪. તેણીએ દલીલ કરી હતી કે સાક્ષીઓ, સેલ્વિન પ્રભાકર (પીડબ્લ્યુ–૧), ધનલક્ષ્મી વૈયાપુરી (પીડબ્લ્યુ–૨) પાસે તેમના ભાઈ જીવા (મૃતક) ની હત્યા માટે આરોપી અપીલકર્તા (એ ૧) ને ખોટી રીતે ફસાવવાનું કોઈ કારણ નથી.અમરાઈવાડી પોલીસ સ્ટેશનમાં આ સાક્ષીઓની હાજરી અંગે આરોપીઓએ વાંધો ઉઠાવ્યો ન હતો.આ સાક્ષીઓના પુરાવા ભરોસાપાત્ર અને ભરોસાપાત્ર છે.સાક્ષી ન્યાકર વાસુદેવ (પીડબ્લ્યુ–૩) ને જીવા (મૃતક) સાથે પોલીસ સ્ટેશનના લોકઅપમાં અટકાયતમાં લેવામાં આવ્યો હતો અને તેણે પણ કાર્યવાહીના કેસને ટેકો આપતા નિર્ણાયક પુરાવા આપ્યા છે અને તેથી, આ અદાલતે વાદગ્રસ્ત ચુકાદાઓમાં નોંધાયેલા તથ્યોના સહવર્તી નિષ્કર્ષમાં દખલ કરવા માટે સમજાવવું જોઈએ નહીં.

૧૫. તેણીએ વધુમાં વિનંતી કરી હતી કે જીવા (મૃતક) એ આશંકા વ્યક્ત કરી હતી કે જો તે પોલીસ કસ્ટડીમાં તેની સામે થયેલી હિંસા વિશે ફરિયાદ કરશે તો પોલીસ અધિકારીઓ દ્વારા તેને વધુ ક્રૂરતા સહન કરવી પડી શકે છે.આમ, વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ બોલવાને બદલે, તેમણે તેમની બહેન સેલ્વિન પ્રભાકર (પીડબ્લ્યુ–૧) ને હિંસા વિશે વાત કરી હતી, જેમણે તેમના ભાઈ જીવાના મૃત્યુના સમાચાર તેમને પહોંચાડ્યા પછી તરત જ ડીજીપી ઓફિસ, અમદાવાદને ઘટનાની વિગતો દર્શાવતો ત્વરિત તાર (પ્રદર્શન–૧૪) મોકલ્યો હતો અને આમ, ફરિયાદ દાખલ કરવામાં કોઈ વિલંબ થતો નથી.

૧૬. તેમણે વધુમાં દલીલ કરી હતી કે તપાસ એજન્સી પર આરોપી વ્યક્તિઓનો પ્રભાવ સ્પષ્ટ દેખાય છે કારણ કે સેલ્વિન પ્રભાકર (પીડબ્લ્યુ–૧) દ્વારા તાત્કાલિક મોકલવામાં આવેલા તાર (પ્રદર્શન–૧૪) પર કોઈ કાર્યવાહી કરવામાં આવી ન હતી, જેને બાદમાં સંબંધિત મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ ફરિયાદ નોંધાવવા માટે મજબૂર કરવામાં આવ્યા હતા, ત્યારબાદ જ આરોપી સામે ફોજદારી કેસ દાખલ કરી શકાય છે.

૧૭. આમ તેણીએ વિનંતી કરી કે ફરિયાદી પક્ષ દ્વારા તપાસ કરાયેલા સાક્ષીઓની જુબાની પર ટ્રાયલ કોર્ટ અને હાઈકોર્ટ દ્વારા યોગ્ય રીતે આધાર રાખવામાં આવે અને વાદગ્રસ્ત ચુકાદાઓ આ કોર્ટ દ્વારા કોઈ દખલગીરીની બાંહેધરી આપતા નથી.

૧૮. અમે બારમાં રજૂ કરાયેલી રજુઆતોો પર વિચારપૂર્વક વિચારણા કરી છે અને રેકોર્ડ પર ઉપલબ્ધ પુરાવાઓની ઝીણવટપૂર્વક પુનઃમૂલ્યાંકન કર્યું છે.અમે હાઈકોર્ટ તેમજ ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલા ચુકાદાઓનો પણ અભ્યાસ કર્યો છે.રેકોર્ડ પર ઉપલબ્ધ સામગ્રી/પુરાવાઓની ચર્ચાઃ–

૧૯. રેકોર્ડ મુજબ નીચેની હકીકતો નિર્વિવાદ છેઃ–(i) તે A ૧ ને અમરાઈવાડી પોલીસ સ્ટેશનના પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા હતા અને એ૨ ને ઘટનાની તારીખે પોલીસ અધિક્ષક તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા હતા.

((૨) તે જીવા (મૃતક) અને અન્ના દોરાઈને આઈ. પી. સી. ની કલમ ૧૪૩,૧૪૭,૧૪૮,૧૪૯,૩૦૭,૩૨૩,૩૨૪ અને ૪૨૭ હેઠળ સજાપાત્ર ગુનાઓ માટે અમરાઈવાડી પોલીસ સ્ટેશનમાં નોંધાયેલા ૧૯૯૨ના સી. આર. નંબર ૫૫૫માં આરોપી તરીકે રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા.

((૩) તે ૧૦મી જૂન, ૧૯૯૨ના રોજ ૧૦ વાગ્યેઃ૪૫ સાંજે જીવા (મૃતક) તેની બે બહેનો સેલ્વિન પ્રભાકર (પીડબ્લ્યુ–૧) અને ધનલક્ષ્મી વૈયાપુરી (પીડબ્લ્યુ–૨) અને વકીલ શ્રી પાટણવાડિયા સાથે ઉપરોક્ત કેસમાં આત્મસમર્પણ કરવા માટે અમરાઈવાડી પોલીસ સ્ટેશન ગયા હતા.જીવા સાથે અન્ના દોરાઈએ પણ આત્મસમર્પણ કર્યું કારણ કે તે પણ આ જ કેસમાં આરોપી તરીકે રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો.

(૪) તે વકીલ શ્રી પાટણવાડિયાની ફરિયાદી પક્ષના કેસના સમર્થનમાં પુરાવા તરીકે તપાસ કરવામાં આવી ન હતી.

(v) એ જ કેસમાં જીવા (મૃતક) સાથે પોલીસ સ્ટેશનમાં આત્મસમર્પણ કરનાર અન્ના દોરાઈને પોલીસ સ્ટેશનમાં અટકાયતના સમયગાળા દરમિયાન કોઈ ઈજા થઈ ન હતી.

આશ્ચર્યજનક રીતે ફરિયાદી પક્ષ દ્વારા અન્ના દોરાઈની સાક્ષી તરીકે તપાસ કરવામાં આવી ન હતી.

(vi) જીવા (મૃત) ની પત્ની મીના, જે ૧૧મી જૂન, ૧૯૯૨ની સવારે તેમને મળવા ગઈ હતી, તેની પુરાવા તરીકે તપાસ કરવામાં આવી ન હતી.

(vii) જીવા (મૃતક) ને કાનૂની વ્યવસ્થા અને પ્રક્રિયા સાથે પૂરતો સંપર્ક હતો કારણ કે તે અગાઉ પણ સંખ્યાબંધ ફોજદારી કેસોમાં દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો હતો.જીવાના આત્મસમર્પણની પ્રક્રિયામાં વકીલ શ્રી પાટણવાડિયાનું સંગઠન આ હકીકતનો પૂરતો પુરાવો છે.

(viii) મેજિસ્ટ્રેટની અદાલતમાં રજૂ કરવામાં આવે તે પહેલાં, જીવા (મૃતક) ને કરંજ ભવન લઈ જવામાં આવ્યો હતો અને ડી. સી. પી. શ્રી સુરેલિયા સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો, જેમની ઓફિસ બિલ્ડિંગના પાંચમા માળે આવેલી હતી અને જીવા (મૃતક) કોઈપણ અગવડતા અથવા પીડાના ચિહ્નો દર્શાવ્યા વિના સીડીની બહુવિધ ઉડાન પર ચઢ્યો અને નીચે ઉતર્યો હતો.

(ix) જીવા (મૃતક) ને ૧૧મી જૂન, ૧૯૯૨ની સાંજે મેજિસ્ટ્રેટની અદાલતમાં રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ તેણે મેજિસ્ટ્રેટને કોઈ પણ પ્રકારની ફરિયાદ કરી ન હતી કે પોલીસ સ્ટેશનમાં આરોપી દ્વારા તેને માર મારવામાં આવ્યો હતો.

(x) જીવાની બહેન સેલ્વિન પ્રભાકર (પીડબ્લ્યુ–૧) અનુસાર, જીવા (મૃતક) એ મેજિસ્ટ્રેટની અદાલતમાંથી બહાર આવ્યા પછી ફરિયાદ કરી હતી કે તેને પોલીસ સ્ટેશનમાં માર મારવામાં આવ્યો હતો/ત્રાસ આપવામાં આવ્યો હતો પરંતુ પોલીસ અધિકારીઓના હાથે બદલો લેવાની ધમકીને કારણે તે મેજિસ્ટ્રેટને કોઈ ફરિયાદ કરી શક્યો ન હતો.જો કે, હકીકત એ છે કે જીવાની બહેનો (પીડબ્લ્યુ–૧ અને પીડબ્લ્યુ–૨) મુક્ત પક્ષીઓ હતી અને જ્યારે જીવા (મૃતક) પોલીસ કસ્ટડીમાં હતા ત્યારે કથિત રીતે કસ્ટોડિયલ ત્રાસ અંગે તાત્કાલિક ફરિયાદ નોંધાવવામાં તેમને કોઈ અટકાવતું નહોતું.

(xi) જીવા (મૃતક) ને તાર (પ્રદર્શન–૧૪) ના રૂપમાં કસ્ટોડિયલ ત્રાસની પ્રથમ ફરિયાદ સેલ્વિન પ્રભાકર (પીડબ્લ્યુ–૧) દ્વારા ૧૩મી જૂન, ૧૯૯૨ના રોજ ડી. જી. પી. કાર્યાલય, અમદાવાદને મોકલવામાં આવી હતી.જ્યારે આ તાર (પ્રદર્શન–૧૪) પર કોઈ કાર્યવાહી થઈ ન હતી, ત્યારે ૧લી જુલાઇ, ૧૯૯૨ના રોજ સંબંધિત મેજિસ્ટ્રેટની અદાલતમાં ઔપચારિક ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી હતી.

(xii) મેડિકલ જ્યુરિસ્ટ (પીડબ્લ્યુ–૯) ના પુરાવા અનુસાર, ૧૨મી જૂન, ૧૯૯૨ના રોજ (સાંજે ૪.૧૫ થી ૫:૩૦ની વચ્ચે) કરવામાં આવેલી પોસ્ટમોર્ટમ તપાસ દરમિયાન મૃતકના શરીર પર જે ઈજાઓ જોવા મળી હતી તે તાજી હતી અને મૃત્યુના છથી આઠ કલાકની અંદર થઈ હતી.મેડિકલ જ્યુરિસ્ટ (પીડબ્લ્યુ–૯) એ પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટ (એક્ઝિબિટ–૫૦) માં અવલોકન કર્યું હતું કે તેણે છાતીના પોલાણમાં ૬૦૦ મિલી પ્રવાહી લોહી અને ગંઠાયેલું લોહી અને ૧૬૦૦

મિલી પ્રવાહી લોહી અને પેરિટોનિયલ પોલાણમાં ગંઠાયેલું લોહી જોયું હતું.તેમણે ક્રોસ–એક્ઝામિનેશનમાં મૂકવામાં આવેલા એક પ્રશ્નનો પણ યોગ્ય જવાબ આપ્યો હતો કે અસ્થિભંગ અને યકૃત અને ફેફસાના ભંગાણ સહિતની ઈજાઓની સંખ્યાને જોતા, વ્યક્તિ આધાર વિના સીડી પર ચઢી શકતો નથી; તે હતાશ થઈ જશે અને તેની અભિવ્યક્તિ અને હલનચલન પીડાદાયક હશે.ઉરોસ્થિ અને પાંસળીનું અસ્થિભંગ તીવ્ર પીડા પેદા કરશે અને શ્વસનતંત્રને પણ અસર કરશે.ઉઝરડા અને અસ્થિભંગને કારણે, લોહીની ખોટ શરીરમાં લોહીના કુલ જથ્થાના લગભગ ૩૦–૩૫% હશે જે બ્લડ પ્રેશરમાં ઘટાડાનું કારણ બનશે.

(xiii) ફરિયાદી પક્ષે ઈજાના સમય અંગે તબીબી ન્યાયશાસ્ત્રી (પીડબ્લ્યુ–૯) ના આ યોગ્ય અભિપ્રાયને દૂર કરવાનો પ્રયાસ નિષ્ણાત સાક્ષી–ડૉ. રવિન્દ્ર (પીડબ્લ્યુ–૧૦) ની તપાસ કરીને કર્યો હતો, જેમણે તપાસ અધિકારી દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રશ્નો પર પોતાનો અભિપ્રાય (પ્રદર્શન–૫૩) આપ્યો હતો, જે પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટ (પ્રદર્શન–૫૦) ના તારણો પર આધારિત હતા.તેમ છતાં, નિષ્ણાત સાક્ષી (પીડબ્લ્યુ–૧૦) એ જુબાની આપતી વખતે તપાસ અધિકારી દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રશ્નોના જવાબમાં તેમણે જે અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો હતો તે વિશે વિસ્તૃત માહિતી આપી ન હતી.તેમણે માત્ર ઔપચારિક રીતે પત્ર (પ્રદર્શન–૫૩) ની સામગ્રીને વિસ્તૃત કર્યા વિના સાબિત કર્યો.

ક્રોસ–એક્ઝામિનેશનમાં, નિષ્ણાત સાક્ષી (પીડબ્લ્યુ–૧૦) એ સ્વીકાર્યું કે જે ડૉક્ટરે પોસ્ટમોર્ટમ પરીક્ષા કરી હતી તે ઈજાની ઉંમર વિશે અભિપ્રાય આપવા માટે વધુ સારી સ્થિતિમાં હશે.

૨૦. સ્વીકૃત તથ્યોને નિર્ધારિત કર્યા પછી, હવે અમે ફરિયાદી પક્ષના સાક્ષીઓના પુરાવાઓની ચર્ચા કરવા આગળ વધીશું.સગવડતા માટે, ફરિયાદી પક્ષના સાક્ષીઓની વિગતો નીચે કોષ્ટક સ્વરૂપમાં પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવી છેઃ–

પીડબ્લ્યુ–૧ સેલ્વિન પ્રભાકર (પ્રત્યક્ષદર્શી)
પીડબ્લ્યુ–૨ ધનલક્ષ્મી વૈયાપુરી (પ્રત્યક્ષદર્શી)
પીડબ્લ્યુ–૩ નાયક વાસુદેવ (પ્રત્યક્ષદર્શી)
પીડબ્લ્યુ–૪ હરિશકુમાર ફકીરસ્વામી
પીડબ્લ્યુ–૫ ડૉ. દિગંત કાલિદાસ દીક્ષિત (તબીબી)
અધિકારી)
પીડબ્લ્યુ–૬ પ્રતાપભાઈ જગન્નાથ
પીડબ્લ્યુ–૭ રણજીતસિંગ ટેન્સિંગ
પીડબ્લ્યુ–૮ ઉદેસિંહ હિમ્મતસિંહ ચૌહાણ
પીડબ્લ્યુ–૯ ડૉ. નયનકુમાર નટવરલાલ
પારિખ (તબીબી ન્યાયશાસ્ત્રી)
પીડબ્લ્યુ–૧૦ ડૉ. રવિન્દ્ર શ્રીકૃષ્ણ

ભિસે (નિષ્ણાત સાક્ષી)

૨૧. પ્રથમ, આપણે ફરિયાદી પક્ષના સ્ટાર સાક્ષીઓ સેલ્વિન પ્રભાકર (પીડબ્લ્યુ–૧) અને ધનલક્ષ્મી વૈયાપુરી (પીડબ્લ્યુ–૨) ના પુરાવાઓની ચર્ચા કરીશું.સેલ્વિન પ્રભાકર (પીડબ્લ્યુ–૧) અને ધનલક્ષ્મી વૈયાપુરી (પીડબ્લ્યુ–૨) ના જુબાનીમાંથી કેટલાક સંબંધિત અવતરણો તૈયાર સંદર્ભ માટે નીચે પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવ્યા છેઃ–

સેલ્વિન પ્રભાકરની મુખ્ય પરીક્ષા (પીડબ્લ્યુ–૧) "૧.ત્યારબાદ રાત્રે ચોથીથીથી અગિયાર વાગ્યે પીએસઆઈ શ્રી વ્યાસ પીએસઓના ટેબલની નજીક જ એક જ રૂમમાં મારા ભાઈને દિવાલની સામે ઊભા કરીને અને બંને હાથ ઉપર રાખીને ઊભા કર્યા અને ત્યારબાદ શ્રી વ્યાસે મારા ભાઈના હાથના પંજા પર, પીઠ પર, નિતંબ પર, પગની ઘૂંટી પર અને જાંઘ પર તેમજ પગ પર પણ લાકડી વડે પ્રહારો કર્યા.વ્યાસ સર પણ મારા ભાઈની છાતી પર લાકડીથી ધક્કો માર્યો.અડધો કલાક સુધી આ રીતે માર ખાવાથી મારો ભાઈ બેભાન થઈ ગયો હતો અને નીચે પડી ગયો હતો.ત્યારબાદ બે પોલીસકર્મીઓ ઊભા થયા અને મારા ભાઈને ટેબલ

પાસે ફેંકી દીધો.રાત્રે બે વાગ્યે એસપી શ્રી સી. જી. પટેલ આવ્યા હતા.હું જાણું છું કે સી. જી. પટેલ અને હાલમાં તેઓ કોર્ટમાં આરોપી તરીકે હાજર છે.

૨. શ્રી સી. જી. પટેલ ત્યાં આવ્યા અને મારા ભાઈને એવી રીતે ઊભા કર્યા કે તેમનો ચહેરો દિવાલ તરફ હતો અને તેમણે હાથ પર, પીઠ પર, બાજુ પર લાકડીથી પ્રહારો કર્યા અને છાતીમાં લાકડીથી ધક્કો પણ માર્યો.ત્યારબાદ બે પોલીસકર્મીઓએ મારા ભાઈને જેલમાં ધકેલી દીધો હતો.જ્યારે આ બન્યું ત્યારે હું અને મારી બહેન ધનલક્ષ્મી બંને અમરાઈવાડી પોલીસ સ્ટેશનમાં હાજર હતા.અમે લોકઅપની સામે હાજર હતા.

૩.....સાંજના સાડા ચારથી છ વાગ્યે પોલીસ મારા ભાઈ અને અન્નાને સીડી પરથી નીચે લાવ્યા.ત્યારબાદ પોલીસકર્મીઓ આ બંને વ્યક્તિઓને કોર્ટ નંબર ૭ પર લઈ ગયા અને હું અને મારી બહેન ધનલક્ષ્મી કોર્ટ નંબર ૭ પર ગયા હતા.કોર્ટ નંબર ૭માં આ પોલીસકર્મીઓ મારા ભાઈ અને અન્ના સાથે શ્રી વ્યાસ સરની રાહ જોઈ રહ્યા હતા કારણ કે તેમની પાસે પૂરતા કાગળો નહોતા.તે સમયે મારા ભાઈ મારી સાથે મદ્રાસી એટલે કે તમિલ ભાષામાં વાત કરતા હતા.તે સમયે મારો ભાઈ રડી રહ્યો હતો.જ્યારે મેં તેમને રડવાનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે તેમણે મને કહ્યું કે– તેમને છાતી અને પેટમાં તીવ્ર દુખાવો થઈ રહ્યો છે અને તેથી તેઓ ઊભા રહી શકતા નથી.જ્યારે પૂછવામાં આવ્યું કે શા માટે, ત્યારે તેણે મને કહ્યું કે–તે બંને વ્યક્તિઓએ મને માર માર્યો હતો અને તેથી હું પીડા અનુભવી રહ્યો છું.મેં મારા ભાઈને પૂછ્યું કે તેને માર મારવામાં આવ્યો હોવાથી શું તમે મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ ફરિયાદ દાખલ કરવા માંગો છો?પછી તેણે આ માટે ના પાડી હતી.જ્યારે મેં પૂછ્યું

કે શા માટે, ત્યારે તેમણે મને કહ્યું કે–પી. આઇ. શ્રી વ્યાસ અને સી. જી. પટેલ મને ધમકી આપી છે કે જો તમે અમારી વિરુદ્ધ ફરિયાદ દાખલ કરશો તો, જેલમાંથી છૂટ્યા પછી, પોલીસ એન્કાઉન્ટરનું આયોજન કરીને અને તમને દોડવા માટે મજબૂર કરીને, તમારા પર ગોળીઓ ચલાવવામાં આવશે.ફરીથી તેણે કહ્યું કે તે હજુ પણ ડર અનુભવે છે.

૪. તા. ના રોજ સવારે સાડા અગિયાર વાગ્યે જેલમાંથી બે પોલીસકર્મીઓ સાદા વસ્ત્રોમાં ત્યાં આવ્યા હતા અને અમને કહ્યું હતું કે–મારો ભાઈ જીવા મૃત્યુ પામ્યો છે અને તેનો મૃતદેહ સિવિલ હોસ્પિટલના પીએમ રૂમમાં રાખવામાં આવ્યો છે અને એમ કહીને તેઓ ચાલ્યા ગયા છે. ....ત્યારબાદ સાંજે સાત વાગ્યે પોસ્ટમોર્ટમ કર્યા બાદ અમને મૃતદેહ સોંપવામાં આવ્યો હતો.અમે મૃતદેહને અમારા ઘરે લાવ્યા હતા.રાત્રે મૃતદેહને ઘરે રાખવામાં આવતો હતો અને બીજા દિવસે સવારે એટલે કે ૧૩/૬/૯૨ પર અંતિમ ધાર્મિક વિધિઓ કરવામાં આવતી હતી.આ રાત્રે મેં લાલ દરવાજાની તાર કચેરીમાંથી મેઘાનીનગર ડીજીપી કચેરીને તાર મોકલ્યો હતો.આ રીતે મારા ભાઈના મૃત્યુ વિશે જણાવતો તાર મોકલવામાં આવ્યો હતો.

ત્યારબાદ આ ઘટના અંગે મેં મેટ્રોપોલિટન કોર્ટમાં ફરિયાદ દાખલ કરી હતી.

૫.....વર્ષ ૧૯૯૦માં મારા ભાઈ જીવાની ધરપકડ કરવામાં આવી હતી અને તેને અમદાવાદની બહાર જેલમાં મોકલી દેવામાં આવ્યો હતો.જીવાને આ રીતે

ચાર મહિના સુધી રાખવામાં આવ્યો હતો અને લગભગ ચાર મહિના પછી તેને મુક્ત કરવામાં આવ્યો હતો.

૬.....ગયા વર્ષે મારી સામે પ્રતિબંધના બે કેસ દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા.મારી સામે જે કેસ દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા તે અમરાઈવાડી પોલીસ સ્ટેશન સાથે સંબંધિત હતા.જ્યારે વ્યાસ સર અમરાઈવાડી પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી હતા, ત્યારે મારી સામે પ્રતિબંધનો કેસ દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો.

....મેં ફરિયાદ દાખલ કરી છે.આ ફરિયાદમાં સાક્ષી નંબર ૩ તરીકે વાસુ પાર્થસારથીનું નામ એક્સ–૧૨ ફરિયાદમાં છે જે મને ખબર નથી.

....આ ફરિયાદમાં મેં સાક્ષી તરીકે અન્નાનું નામ આપ્યું નથી.૧/૭/૯૨ પર ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી હતી.જે સમયગાળા દરમિયાન મેં ટેલિગ્રામ પર મોકલી હતી અને હાલની ફરિયાદ દાખલ કરી હતી, તે દરમિયાન વાસુ, રવિ, હરિ અને અન્ના આમાંથી કોઈ પણ વ્યક્તિ મને મળ્યા ન હતા અને હું તેમને મળ્યો ન હતો.

....તે સાચું નથી કે હું, જયકાંત અને મારી બહેન અને મારા મૃત ભાઈ જીવા સંયુક્ત રીતે બોટલેગર્સ તરીકે કામ કરતા હતા.તે સાચું નથી કે, વ્યાસ સર ફરજ પર જોડાવાને કારણે, કારણ કે આ વ્યવસાય બંધ થઈ ગયો છે, અમને વ્યાસ સર પ્રત્યે દુશ્મનાવટ છે." સેલ્વિન પ્રભાકર (પીડબ્લ્યુ–૧) ની ક્રોસ–એક્ઝામિનેશન બીજા દિવસે સાંજે ૫.૪૫ વાગ્યે જ્યારે મારા ભાઈને કોર્ટમાં લાવવામાં આવ્યો ત્યારે તે સમયે વકીલ શ્રી પાટણવાડિયા અમને મળ્યા હતા.તે

પહેલાં અમે અમારા વકીલને જાણ કરી ન હતી કે મારા ભાઈને રજૂ કરવાનો હોવાથી તેણે તેને જામીન પર મુક્ત કરવાની તૈયારી કરવી જોઈએ.

....૪૫ થી ૬.૪૫ કલાકના સમયગાળા દરમિયાન એટલે કે લગભગ એક કલાક માટે મારા ભાઈને કોર્ટમાં બેસાડવામાં આવ્યા હતા.આ સમયગાળા દરમિયાન કોર્ટ રૂમમાં ઘણા લોકો ફરતા હતા.મારા ભાઈને કોર્ટમાં લાવવામાં આવ્યા પછી, પાટણવાડિયા સર કોર્ટ પરિસરની બહાર ગયા હતા.અમે પાટણવાડિયા સરને સંદેશ મોકલ્યો હતો અને તેઓ ત્યાં આવ્યા હતા અને મળ્યા પછી તેઓ ગયા હતા.અમારા વકીલ અમારી સાથે પાંચ–દસ મિનિટ રોકાયા.....મારા ભાઈને માર મારવામાં આવ્યા પછી અમે પટણવાડિયા સરને દરબારમાં મળ્યા હતા અને તે દરમિયાન અમે તેમને મળ્યા નહોતા.કોર્ટમાં જ્યારે પાટણવાડિયા સર અમને પાંચ–દસ મિનિટ મળ્યા, ત્યારે તેમને જાણ કરવામાં આવી કે મારા ભાઈ જીવાને આ રીતે માર મારવામાં આવ્યો છે અને અમે મારા ભાઈ જીવાને માર મારવાના નિશાન બતાવ્યા હતા.આ નિશાન પાટણવાડિયા સરને બતાવવામાં આવ્યા ન હતા જેથી તેઓ યોગ્ય પગલાં લઈ શકે.

૯. જ્યારે જીવાને મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવે છે અને જો જીવો મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ તેને માર મારવાની ફરિયાદ કરે છે, તો તેને મારી નાખવાની ધમકી આપવામાં આવી હતી.અમે અમારા વકીલ પાટણવાડિયા સરને આ વિશે જાણ કરી હતી. તે સમયે જ્યારે જીવાને મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા ત્યારે પાટણવાડિયા સર મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ હાજર રહેવા જોઈએ, જેના વિશે અમે

પાટણવાડિયા સરને જાણ કરી ન હતી. જોકે તેમણે અમને કહ્યું હતું કે જ્યારે જીવાને માનનીય મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવશે, તે સમયે આપણે તેમને જાણ કરવી જોઈએ.જ્યારે પટણવાડિયા સર કોર્ટ કમ્પાઉન્ડમાંથી બહાર નીકળ્યા ત્યારે તેનો અર્થ એ થયો કે તેઓ બીજી વખત અમને મળ્યા ન હતા.

૧૦.....આરોપી વ્યક્તિ શ્રી વ્યાસ સાથે અમારો કોઈ સંબંધ નથી અને પટેલ સર સાથે પણ અમારો કોઈ સંબંધ નથી. આ ઘટના પહેલા હું ક્યારેય કોઈ પણ આરોપીઓને મળ્યો ન હતો.

૧૧.....તેને કેવી રીતે માર મારવામાં આવ્યો હતો અને કોણે ક્યાં માર માર્યો હતો તેની હકીકતો તારમાં જણાવવામાં આવી નથી.

૧૨.....મારા ભાઈને કરંજ ભવનમાં દોઢ કલાક સુધી રાખવામાં આવ્યો હતો.આ દોઢ કલાક દરમિયાન મારા ભાઈને ક્યારે કરંજ ભવનમાં રાખવામાં આવ્યો હતો તે વિશે મને ખબર નહોતી પડી.જો કે તેને ઉપર લઈ જવામાં આવ્યો હતો અને તેને પગથિયા ચઢાવવા માટે મજબૂર કરવામાં આવ્યો હતો, જે હકીકતથી હું વાકેફ છું.મને ખબર નથી કે તેને કયા માળે લઈ જવામાં આવ્યો હતો.મારા ભાઈને નીચે લાવનારા પોલીસકર્મીઓએ કહ્યું હતું કે જીવાને સુરેલિયા Sir.૧૪ સામે લઈ જવામાં આવ્યો હતો.એક્સ–૧૪ એ તારની નકલ છે જેમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે,

"જ્યારે મારા ભાઈને રજૂ કરવામાં આવ્યો ત્યારે પી. આઇ. શ્રી વ્યાસ સાહેબે તેને લાકડીથી ગંભીર રીતે માર માર્યો હતો."…….

૧૯. …….તે સાચું છે કે મેં જોયું નથી કે મારા ભાઈને સુરેલિંયા સર દ્વારા માર મારવામા આવ્યો હતો કે નહીં. કરંજ ભવનમાં, સુરેલ્યા સર મારા ભાઈને માર મારતા હતા, જો ટેલિગ્રામમાં આવી હકીકત જણાવવામાં આવી હોય તો તે ખોટી છે.તે સાચું છે કે મેં મારા ભાઈને સ્ટેડિયમમાં લઈ જતા જોયા નથી.એ વાત સાચી છે કે મેં વર્તમાન બે આરોપી વ્યક્તિઓ અને સુરેલિયા સર સામે ફરિયાદ નોંધાવી હતી. ૨૦.It સાચું છે કે મારી માતા, મારી અને પપ્પુ સામે પ્રતિબંધના કેસ દાખલ કરવામાં આવ્યા છે. "ધનલક્ષ્મી વૈયાપુરીની તપાસ–ઇન–ચીફ (પી.ડબલ્યુ–૨)" ૨. ત્યારબાદ રાત્રે અગિયાર કે પાવ કલાકથી અગિયાર વાગ્યે પી. આઇ. શ્રી વ્યાસે મારા ભાઈ જીવાને દીવાલની સામે ઊભા કર્યા અને ટેકો તરીકે હાથ ઊંચા રાખીને, પી. આઇ. શ્રી વ્યાસે મારા ભાઈને માર માર્યો હતો.તેણે હાથની હથેળી પર, કમર પર પીઠ પર, જાંઘ પર, પગની ઘૂંટી પર લાકડીથી પ્રહારો કર્યા અને છાતીમાં લાકડીથી ધક્કો માર્યો.તે લગભગ અડધો કલાક સુધી મારા ભાઈને આ રીતે મારતો રહ્યો.ત્યારબાદ મારો ભાઈ બેભાન થઈ ગયો હતો અને નીચે પડી ગયો હતો અને ત્યારબાદ બે પોલીસકર્મીઓ આવ્યા હતા અને મારા ભાઈને ઉપાડીને લાકડાની બેન્ચ પર ફેંકી દીધો હતો.ત્યારબાદ રાત્રે બે–બે કલાક સુધી એસપી શ્રી પટેલ ત્યાં આવ્યા હતા.તે બીજા માળેથી નીચે આવ્યો હતો.ત્યારબાદ તેમણે મારા ભાઈને હાથ

ઊંચા કરીને દિવાલ સામે ઊભા કર્યા અને શ્રી સી. જી. પટેલે જીવાને હાથની હથેળી પર, પીઠ પર, બાજુ પર, નિતંબ પર, જાંઘ પર અને પગની ઘૂંટી પર લાકડીથી માર માર્યો હતો અને છાતીમાં લાકડી વડે ધકેલી દીધો હતો.સી. જી. પટેલ એસપી હતા.

૩.....ત્યારબાદ તે દિવસે બપોરના બે વાગ્યે પીએસઆઈ શ્રી રાણા એક પોલીસકર્મી સાથે પોલીસ સ્ટેશનમાંથી મારા ભાઈ અને અન્નાને બહાર કાઢી રહ્યા હતા, તેઓ ઓટો રિક્ષામાં બેઠા હતા અને તેઓ ડીસીપી શ્રી સુરેલિયા સરની ઓફિસમાં આવ્યા હતા. તેમની ઓફિસ લાલ દરવાજામાં છે.આ રિક્ષા પછી અમે બીજી ઓટો રિક્ષામાં શ્રી રાણા સાહેબની પાછળ પડ્યા હતા.ત્યારબાદ રાણા સર મારા ભાઈ અને અન્નાને ડી. સી. પી. શ્રી સુરેલિયા સરના કાર્યાલયમાં લઈ ગયા હતા. સાંજે ૫.૪૫ વાગ્યે તેને નીચે લાવવામાં આવ્યો હતો.

૩.....ત્યારબાદ મારો ભાઈ જીવો તમિલ ભાષામાં વાત કરી રહ્યો હતો અને મારી બહેનને રડતાં કહેતો હતો.તેમણે કહ્યું કે–એસ. પી. અને પી. આઇ. ને ખૂબ જ સખત માર મારવામાં આવ્યો હતો.હાથ અને પગમાં લાકડીના નિશાન જોવા મળ્યા હતા.જ્યારે મારી બહેને મારા ભાઈના શરીરને સ્પર્શ કર્યો, ત્યારે તે ગળી રહ્યો હતો.

૫.....ત્યારબાદ ૧૨/૨/૯૨ ના રોજ સવારે અગિયાર કે ચારથી અગિયાર વાગ્યે બે પોલીસકર્મીઓ અમારા ઘરે આવ્યા.તેઓએ કહ્યું કે જીવા મરી ગયો છે."

ધનલક્ષ્મી વૈયાપુરી (પીડબ્લ્યુ–૨) ની ક્રોસ એક્ઝામિનેશન "૬. એ વાત સાચી છે કે, મારા ભાઈની પાસા હેઠળ ધરપકડ કરીને તેને અમદાવાદની બહારની જેલમાં રાખવામાં આવ્યો હતો. ૮. એ વાત સાચી છે કે પોલીસ સ્ટેશનની અંદરના ભાગમાં જીવા અને અન્નાને લઈ જવામાં આવ્યા હતા અને અમારા વકીલ તેમની સાથે હતા અને તે સમયે અંદરનો ભાગ જોઈ શકાતો ન હતો.
૧૨....તે સાચું નથી કે ૧૩/૬/૯૨ તારીખના મારા નિવેદનમાં મેં કહ્યું છે કે, "બીજા દિવસે ૧૧/૬/૯૨ પર સવારે નવ વાગ્યે હું અને મારી બહેન સેલ્વિન અને મારી સાળી ત્રણેય મારા ભાઈને નાસ્તો આપવા માટે અમરાવતી પોલીસ સ્ટેશન ગયા હતા પરંતુ મારા ભાઈએ નાસ્તો નહોતો કર્યો.મારી બહેન મારા ભાઈ સાથે વાત કરવા માટે પાછળ રહી ગઈ.હું અને મારી સાળી મીનાબેન પોલીસ સ્ટેશનની બહાર બેઠા હતા.૧૨...એક કલાક સુધી જીવો મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટની અદાલતમાં હતા.મેં જીવાને કોર્ટ નંબર ૭માં જોયો હતો.મને ખબર નથી કે તે દિવસે કોર્ટ નંબર ૭ ના મેજિસ્ટ્રેટ રજા પર હતા કે નહીં?.....

૧૨.....મારા ભાઈ જીવાને ઉપરના માળે કરંજ ભવનમાં લઈ જવામાં આવ્યા હતા જ્યાં સીડી છે અને સીડી પરથી ઉપર જઈ શકાય છે જેના વિશે મને ખબર નથી."

૨૨. સેલ્વિન પ્રભાકર (પીડબ્લ્યુ–૧) અને ધનલક્ષ્મી વૈયાપુરી (પીડબ્લ્યુ–૨) ની જુબાની પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે જીવા (મૃતક) લાંબા સમયથી ગુનાહિત પૃષ્ઠભૂમિ ધરાવતો હતો અને તેની સામે બુટલેગિંગના આક્ષેપો હતા.તેને ગુજરાત પ્રિવેન્શન ઓફ એન્ટી–સોશિયલ એક્ટિવિટીઝ અધિનિયમ ૧૯૮૫ હેઠળ પણ અટકાયતમાં લેવામાં આવ્યો હતો.તેવી જ રીતે, ફરિયાદી પક્ષના સાક્ષીઓ (પીડબ્લ્યુ–૧ અને પીડબ્લ્યુ –

૨) એ પણ જણાવે છે કે અન્ના દોરાઇ, જેમને પણ ૧૯૯૨ના સી. આર. નંબર પપપમાં જીવા (મૃતક) સાથે આરોપી તરીકે રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા, તેમની પણ આવી જ ગુનાહિત પૃષ્ઠભૂમિ હતી.જો કે, આ ફરિયાદી પક્ષના સાક્ષીઓ અનુસાર, જીવા (મૃતક) ને કસ્ટોડિયલ ત્રાસ માટે અલગ કરવામાં આવ્યો હતો, જ્યારે એ૧ અને એ૨ દ્વારા અન્ના દોરાઈ પર આંગળી પણ નાખવામાં આવી ન હતી.આનાથી કોર્ટના મનમાં જીવાની બે બહેનો એટલે કે પીડબ્લ્યુ–૧ અને પીડબ્લ્યુ–૨ ના પુરાવાઓમાં દર્શાવવામાં આવેલા આક્ષેપોની સત્યતા પર શંકા પેદા થાય છે.

૨૩. પીડબ્લ્યુ–૧ અને પીડબ્લ્યુ–૨ જીવા પર થઈ રહેલા હુમલાના વ્યક્તિગત સાક્ષી હોવાનો દાવો કરે છે.આ પૃષ્ઠભૂમિમાં, પીડબ્લ્યુ–૧ના દાવા પર ગંભીર પ્રશ્ન ચિહ્ન છે કે કોર્ટમાં રજૂ થયા પછી જીવાએ તેની સાથે તમિલ ભાષામાં વાત કરી હતી અને તે રડી રહ્યો હતો અને જ્યારે સાક્ષીએ જીવાને તેના દુઃખનું કારણ

પૂછ્યું ત્યારે તેણે તેને કહ્યું કે પોલીસ કર્મચારીઓએ તેને માર માર્યો હતો અને તે ગંભીર પીડા અનુભવી રહ્યો હતો અને ઊભા રહી શકતો ન હતો.જો પીડબ્લ્યુ–૧ અને પીડબ્લ્યુ–૨ એ પોતે પીડિતાને માર મારતો જોયો હોય, તો પીડબ્લ્યુ–૧ માટે જીવાને તે શા માટે રડી રહ્યો હતો અથવા તેને કેવી રીતે માર મારવામાં આવ્યો હતો તે અંગે પ્રશ્ન પૂછવાનો કોઈ પ્રસંગ ન હતો.

૨૪. આ અદાલતે સમય જતાં ન્યાયિક ઘોષણાઓની શ્રેણી દ્વારા સાક્ષીની જુબાનીની વિશ્વસનીયતા અને પુરાવા મૂલ્ય પર અકુદરતી વર્તણૂકની અસરને ધ્યાનમાં લીધી છે. **લાહુ કમલાકર પાટીલ અને અન્ય વિ.મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય**[1] ના કેસમાં, આ અદાલતે નીચે મુજબ ચુકાદો આપ્યો હતોઃ–

"૨૬. ઉપરોક્ત ઘોષણાઓ પરથી એ સ્પષ્ટ થાય છે કે અમુક ગુનાઓના સાક્ષીઓ ઘટના સ્થળેથી ભાગી શકે છે અને ડરને કારણે સ્થળ છોડી પણ શકે છે અને જો તેમની તપાસમાં કોઈ વિલંબ થાય તો જુબાનીને નકારી ન દેવી જોઈએ. તે સિવાય, અદાલતે ધ્યાનમાં રાખવું પડશે કે જુદી જુદી પરિસ્થિતિઓમાં જુદી જુદી સાક્ષીઓ જુદી જુદી પ્રતિક્રિયા આપે છે.કેટલાક સાક્ષીઓને આંચકો લાગે છે, કેટલાક મૂંઝવણમાં મૂકાઈ જાય છે, કેટલાક રડવા લાગે છે અને કેટલાક ઘટના સ્થળેથી ભાગી જાય છે અને તેમ છતાં હિંમત અને વિશ્વાસ ધરાવતા કેટલાક લોકો ક્યાં તો એફ. આઈ. આર. દાખલ કરવા અથવા તરત જ પોતાની તપાસ

---

1 [૨૦૧૨]૯ એસ.સી.આર. ૧૧૭૩ઃ (૨૦૧૩) ૬ એસ.સી.સી. ૪૧૭

કરાવવા આગળ આવે છે.આમ, તે વ્યક્તિથી વ્યક્તિમાં અલગ પડે છે.માનવીય પ્રતિક્રિયામાં એકરૂપતા ન હોઈ શકે.જ્યારે ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતને ધ્યાનમાં રાખવો પડે છે, ત્યારે એ પણ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે જો સાક્ષીનું વર્તન એટલું અકુદરતી હોય અને સ્વીકાર્ય માનવીય વર્તનને અનુરૂપ ન હોય, તો તેની જુબાની શંકાસ્પદ બની જાય છે અને તેને નકારી શકાય તેવી શક્યતા છે.(ભાર પૂર્વક)

૨૫. **શિવશરણપ્પા અને અન્યો વિરુદ્ધ કર્ણાટક રાજ્ય**[2] ના કિસ્સામાં, તે નીચે મુજબ યોજાયો હતોઃ–

"૨૨. આમ, સાક્ષીઓનું વર્તન અથવા તેમની પ્રતિક્રિયાઓ પરિસ્થિતિથી પરિસ્થિતિ અને વ્યક્તિથી વ્યક્તિમાં અલગ હશે.સાક્ષીઓની પ્રતિક્રિયામાં એકરૂપતાની અપેક્ષા અવાસ્તવિક હશે પરંતુ અદાલત એ હકીકતથી અજાણ ન હોઈ શકે કે માનવ વર્તનની અનિશ્ચિતતા અને માનવ પ્રતિક્રિયામાં એકરૂપતાના અભાવને ધ્યાનમાં લેતા, પછી ભલે તે કેસના સંજોગોમાં હોય, વર્તન સ્વીકાર્ય રીતે કુદરતી છે જે ફેરફારોને મંજૂરી આપે છે.જો વર્તન સંપૂર્ણપણે અકુદરતી હોય, તો સાક્ષીની જુબાની વિશ્વાસ અને સ્વીકૃતિને પાત્ર નથી." (ભાર પૂરો પાડવામાં આવ્યો) ૧ (૨૦૧૩) ૬ એસ.સી.સી. ૪૧૭ ૨ (૨૦૧૩) ૫ એસ.સી.સી. ૭૦૫

---

2 [૨૦૧૩]૫ એસ.સી.આર. ૧૧૦૪: (૨૦૧૩) ૫ એસ.સી.સી. ૭૦૫

૨૬. **નરેન્દ્રસિંહ કેશુભાઈ ઝાલા વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય**[3] માં, તે નીચે મુજબ યોજાયો હતોઃ–

"૮. તે કાયદાનો સ્થાયી સિદ્ધાંત છે કે શંકા સાબિતીનું સ્થાન લઈ શકતી નથી.શંકા ગમે તેટલી મોટી હોય, તે ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્રમાં સાબિતીનો વિકલ્પ નથી [જગ્ગા સિંહ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય, ૧૯૯૪ સપ્લિમેન્ટ (૩) એસસીસી ૪૬૩].માત્ર આવા પુરાવા જ સ્વીકાર્ય અને સ્વીકાર્ય છે જે કાયદા અનુસાર સ્વીકાર્ય છે.એકમાત્ર નજરે જોનાર સાક્ષીના કિસ્સામાં, સાક્ષી વિશ્વસનીય, વિશ્વાસપાત્ર હોવો જોઈએ, તેની જુબાની વિશ્વાસપાત્ર હોવી જોઈએ અને કેસ વાજબી શંકાની બહાર સાબિત થવો જોઈએ.અકુદરતી વર્તણૂક અને ન સમજાય તેવા સંજોગો સાક્ષી પર અવિશ્વાસ કરવાનો આધાર બની શકે છે.(ભાર પૂર્વક)

૨૭. **હરજિંદર સિંહ ઉર્ફે બચ્ચુ વિરુદ્ધ હિમાચલ પ્રદેશ રાજ્ય**[4] ના કેસમાં આ અદાલતે નીચે મુજબ ચુકાદો આપ્યો હતોઃ–

"૧૮. ચરિત્ર અને પ્રતિષ્ઠામાં પરસ્પર જોડાણનું તત્વ હોય છે.પ્રતિષ્ઠા પાત્રના સામાન્ય લક્ષણો પર આધારિત છે.બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, પાત્રને પ્રતિષ્ઠામાં સમાવી શકાય છે.અદાલતો પાસેથી એવી અપેક્ષા રાખવામાં આવતી નથી કે તે

---

3 [૨૦૨૩]૨ એસ.સી.આર. ૭૪૬ (૨૦૨૩) સ્કેલ ૪૭૮

4 [૨૦૨૩]૧૩ એસ.સી.આર. ૧૧૫૭ઃ (૨૦૨૩) એસ.સી.સી. ઓનલાઇન એસ.સી.૧૩૪૭

વ્યક્તિની માત્ર પૃષ્ઠભૂમિથી પ્રભાવિત થાય, ખાસ કરીને જ્યારે તે અપીલ મંચ તરીકે કામ કરે છે, જ્યારે તેનું વર્તન, એક સુસંગત હકીકત હોવાથી, ગંભીર શંકા પેદા કરે છે.બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, પુરાવા અધિનિયમ ની કલમ ૮ હેઠળ સાક્ષીનું વર્તન, સાક્ષીની પ્રતિષ્ઠા નક્કી કરવા, નિર્ધારિત કરવા અને સાબિત કરવા માટે સુસંગત હકીકત છે.જ્યારે વર્તન સૂચવે છે કે તે સામાન્ય માનવ વર્તનના દ્રષ્ટિકોણથી અકુદરતી છે, ત્યારે કહેવાતી પ્રતિષ્ઠા પાછળ રહી જાય છે. (ભાર પૂર્વક)

૨૮. **ચુનથુરામ વિરુદ્ધ છત્તીસગઢ રાજ્ય**[5] ના કેસમાં, આ અદાલતની ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે ૩ સાક્ષીઓની જુબાનીને આ આધાર પર નકારી કાઢી હતી કે મૃતક સાક્ષીને ઓળખતો હતો અને તેણે મૃતક પર હુમલો જોયો હોવાનો દાવો કર્યો હતો, પરંતુ આશ્ચર્યજનક રીતે, તેણે આ મામલે પોલીસને જાણ કરવા અથવા પરિવારના કોઈ પણ સભ્યને જાણ કરવા માટે કોઈ સક્રિય પગલાં લીધાં ન હતાં.અદાલતે એવું માન્યું હતું કે સાક્ષીનું આવું વર્તન માનવ સ્વભાવની વિરુદ્ધ છે.ચુકાદાના સંબંધિત અવતરણો નીચે મુજબ છેઃ–

"૧૫. આગળ પીડબ્લ્યુ ૪ ના અકુદરતી વર્તન માટે થોડી તપાસની જરૂર પડશે.સાક્ષી ભગત રામ મૃતકને ઓળખતો હતો અને તેણે ચુનથુરામ અને અન્ય વ્યક્તિ દ્વારા લક્ષ્મણ પર હુમલો જોયો હોવાનો દાવો કર્યો હતો.પરંતુ રસપ્રદ વાત

---

5 [૨૦૨૦]૮ એસ.સી.આર. ૧૦૭૧ઃ (૨૦૨૦)૧૦ એસ.સી.સી. ૭૩૩

એ છે કે તેણે આ મામલે પોલીસને જાણ કરવા અથવા પરિવારના કોઈ પણ સભ્યને જાણ કરવા માટે કોઈ સક્રિય પગલાં લીધાં ન હતાં.સાક્ષીનું આવું વર્તન માનવ સ્વભાવની વિરુદ્ધ છે.અમર સિંહ વિરુદ્ધ રાજ્ય (NCT દિલ્હી) [૨૦૨૦ એસ.સી.સી. ઓનલાઇન એ.સી.જે.એમ. ૮૨૬] માં, અમારામાંથી એક, કૃષ્ણ મુરારી, ન્યાયમુર્તિ એ આવા નજરે જોનાર સાક્ષીની અવિશ્વસનીયતા પર નીચેની સુસંગત ટિપ્પણીઓ કરી હતી:(એસસીસી પેરા

૩૨) "૩૨. અપીલકર્તાઓની સજા પીડબ્લ્યુ ૧ની મૌખિક જુબાની પર આધારિત છે, જેને મૃતકની હત્યાના સાક્ષી તરીકે રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો.વિદ્વાન સત્ર ન્યાયાધીશ તેમજ ઉચ્ચ ન્યાયાલય બંનેએ પીડબ્લ્યુ ૧ના પુરાવા પર આધાર રાખ્યો છે અને સામાન્ય રીતે આ અદાલત સહવર્તી દ્રષ્ટિકોણને ખલેલ પહોંચાડવા માટે અનિચ્છા ધરાવી શકે છે પરંતુ ફરિયાદી પક્ષની વાર્તામાં અંતર્નિહિત અસંભવિતતાઓ હોવાથી અને સાક્ષીનું વર્તન માનવ સ્વભાવની સામાન્ય પ્રક્રિયા સાથે અસંગત હોવાથી અમે નથી માનતા કે એકમાત્ર સાક્ષીની અચોક્કસ જુબાની પર અપીલકર્તાઓને દોષિત ઠેરવવા સલામત રહેશે. આ અદાલતના ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે સેલ્વેરાજ વિ. સ્ટેટ ઓફ ટી. એન. [(૧૯૭૬) ૪ એસ. સી. સી. ૩૪૩] કેસમાં પણ આવો જ મત વ્યક્ત કર્યો છે, જેમાં પુરાવાના મૂલ્યાંકન પર ફરિયાદી પક્ષની વાર્તા અત્યંત અસંભવિત અને માનવ સ્વભાવની સામાન્ય પ્રક્રિયાની અસંગત હોવાનું જણાયું હતું અને નીચેની

બે અદાલતો દ્વારા નોંધાયેલા અપરાધના સહવર્તી તારણોને રદ કરવામાં આવ્યા હતા."

૧૬. અહીંનો સાક્ષી પીડિતાને ઓળખતો હતો, કથિત રીતે પીડિતા પર જીવલેણ હુમલો જોયો હતો અને તેમ છતાં ઘટના વિશે ચૂપ રહ્યો હતો.જો પીડબ્લ્યુ ૪ ને ખરેખર હુમલાનો સાક્ષી બનવાનો પ્રસંગ મળ્યો હોય, તો તેની પ્રતિક્રિયા અને વર્તન મૃતક અને તેના પરિવારને જાણતી વ્યક્તિની સામાન્ય પ્રતિક્રિયા સાથે મેળ ખાતું નથી.તેથી તેની જુબાની નકારી કાઢવાને પાત્ર છે."

૨૯. જીવા પર કથિત રીતે કરવામાં આવેલા કસ્ટોડિયલ હુમલાના સાક્ષી બન્યા પછી બંને બહેનો (પીડબ્લ્યુ–૧ અને પીડબ્લ્યુ–૨) કોઈ સંયમ હેઠળ નહોતી.તેઓએ તેમની ક્રોસ–એક્ઝામિનેશનમાં સ્વીકાર્યું હતું કે તેમને પ્રતિબંધના કેટલાક કેસોમાં આરોપી તરીકે રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા.આમ, તે સુરક્ષિત રીતે અનુમાન કરી શકાય છે કે આ બે કહેવાતા સાક્ષીઓ કાનૂની વ્યવસ્થા સાથે પૂરતો સંપર્ક ધરાવતા હતા અને કાનૂની તંત્રથી સારી રીતે વાકેફ હતા અને તાત્કાલિક ફરિયાદ દાખલ કરવાના મહત્વને જાણતા હશે.પોલીસ અધિકારીઓ દ્વારા અમરાઈવાડી પોલીસ સ્ટેશનમાં તેમના પીડિત ભાઈ પર કરવામાં આવેલા કથિત હુમલાની ફરિયાદ કરવા માટે આ મહિલાઓને તાત્કાલિક ઉચ્ચ અધિકારીઓ અથવા સંબંધિત અદાલતનો સંપર્ક કરવાથી કોઈ અટકાવી શક્યું નહીં.

૩૦. એ સાચું છે કે, શ્રી પાટણવાડિયા નામના વકીલને જીવાના આત્મસમર્પણની સુવિધા આપવા માટે અમરાઈવાડી પોલીસ સ્ટેશનમાં લઈ જવામાં આવ્યા હતા અને ૧૧મી જૂન, ૧૯૯૨ના રોજ તપાસ અધિકારી દ્વારા જીવા (મૃતક) ને કોર્ટમાં રજૂ કરવામાં આવ્યો ત્યારે તેઓ પણ હાજર હતા.આમ, વકીલ કેસના સત્યને ઉજાગર કરવા માટે એક મહત્વપૂર્ણ સાક્ષી હતા.જો કે, ફરિયાદી પક્ષને સૌથી વધુ જાણીતા કારણોસર પુરાવા તરીકે તેની તપાસ કરવામાં આવી ન હતી.જો આપણે એવું માનીએ કે વકીલ તેના ક્લાયન્ટને સંડોવતા કેસમાં સાક્ષી બનવામાં અચકાતો હતો, તો પણ હકીકત એ છે કે પીડબ્લ્યુ–૧ અને પીડબ્લ્યુ–૨ એ શ્રી પાટણવાડિયાને ગુનાહિત કેસમાં જીવા (મૃતક) નું પ્રતિનિધિત્વ કરવા માટે રોક્યા હતા, જેમાં તેમને આરોપી તરીકે રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા અને તેમને પોલીસ સ્ટેશનમાં જીવાના આત્મસમર્પણને અસર કરવા માટે સાથે લઈ જવામાં આવ્યા હતા.આમ, પીડબ્લ્યુ–૧ અને પીડબ્લ્યુ–૨ પાસેથી તાર્કિક રીતે અપેક્ષા રાખવામાં આવી હતી કે, તેમના ભાઈ જીવાને પોલીસ અધિકારી દ્વારા હુમલો થતો જોયા પછી, તેઓએ તરત જ તેમના દ્વારા રોકાયેલા વકીલનો સંપર્ક કરવાનું અને તેમને કસ્ટોડિયલ ત્રાસ વિશે જણાવવાનું વિચાર્યું હશે.જો કે, મૃતકની બહેનો (પીડબ્લ્યુ–૧ અને પીડબ્લ્યુ–૨) દ્વારા આવું કોઈ પગલું લેવામાં આવ્યું ન હતું અને જીવાને કથિત રીતે અપાયેલા કસ્ટોડિયલ ત્રાસ વિશે તેમના વકીલને જાણ કરવામાં નિષ્ફળ રહેવાની આ યોગ્ય ભૂલ આ નજરે જોનારા સાક્ષીઓના અકુદરતી વર્તન વિશે મજબૂત ધારણાને જન્મ

આપે છે, જે તેમના નિવેદનની સત્યતા પર શંકા કરે છે અને તેમની જુબાનીને બદનામ કરે છે.

૩૧. સેલ્વિન પ્રભાકર (પીડબ્લ્યુ–૧) અને ધનલક્ષ્મી વૈયાપુરી (પીડબ્લ્યુ–૨) ના પુરાવાઓમાં ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત ચુકાદાઓ અને નોંધપાત્ર નબળાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને, અમને ખાતરી છે કે તેઓ ઉત્કૃષ્ટ મૂલ્યના સાક્ષી નથી અને તેમના પુરાવા પર આધાર રાખવો યોગ્ય નથી.

૩૨. ફરિયાદી પક્ષ દાવો કરે છે કે નાયકર વાસુદેવ (પીડબ્લ્યુ–૩) ને કથિત રીતે બાબુ રાજા રામ દ્વારા નોંધાવવામાં આવેલી ફરિયાદ પર આરોપી તરીકે રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો અને તે જ સમયે અમરાઈવાડી પોલીસ સ્ટેશનમાં પણ દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો, જ્યારે જીવાને કથિત રીતે કસ્ટોડિયલ હિંસાનો સામનો કરવો પડ્યો હતો.તેની પીડબ્લ્યુ–૩ તરીકે તપાસ કરવામાં આવી હતી અને તેને પદભ્રષ્ટ કરવામાં આવ્યો હતો કે તેણે પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર વ્યાસ (અહીં અપીલકર્તા) (એ૧) અને શ્રી પટેલ (સહ–આરોપી) (એ૨) ને જીવાને લાકડીઓ વગેરેથી મારતા જોયા હતા. જો કે, ક્રોસ–એક્ઝામિનેશનમાં સાક્ષીએ સ્વીકાર્યું હતું કે તેણે સાબરમતી પોલીસને ઉપરોક્ત વિગતો આપી ન હતી જે કોર્ટમાં તેની પાસેથી પૂછવામાં આવી હતી.તેમણે બાબુ રાજા રામ દ્વારા તેમની સામે દાખલ કરવામાં આવેલા કેસની પ્રકૃતિ વિશે પણ અજાણ હોવાનો ઢોંગ કર્યો હતો. તેમણે એમ પણ જણાવ્યું હતું કે જ્યારે તેમને તેમના લોકઅપમાંથી બહાર

કાઢવામાં આવ્યા ત્યારે તેમણે જીવાને ખસેડવાનો કે તેમની સાથે વાત કરવાનો પ્રયાસ કર્યો ન હતો.સેલ્વિન (પીડબ્લ્યુ–૧) અને ધનલક્ષ્મી (પીડબ્લ્યુ–૨) બીજે દિવસે સવારે નાસ્તો કરીને પોલીસ સ્ટેશનમાં આવ્યા હતા.બીજે દિવસે સવારે ઉઠ્યા ત્યાં સુધી તેણે જીવાને બેભાન અવસ્થામાં જોયો નહીં.તેમને બપોરના સાડા ત્રણ વાગ્યે જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવ્યા હતા.તેમણે તેમના વકીલ શ્રી પઠાણને જીવા સાથેની ઘટના વિશે જણાવ્યું ન હતું.તેમણે એ પણ સ્વીકાર્યું કે તેમણે સાબરમતી પોલીસ દ્વારા નોંધાયેલા નિવેદનમાં શ્રી પટેલનું નામ આપ્યું ન હતું.તેમણે સમજાવ્યું કે સાબરમતી પોલીસે તેમનું નિવેદન સ્વેચ્છાએ નોંધ્યું ન હતું.તેમણે એ પણ સ્વીકાર્યું કે તેમણે પોલીસ સ્ટેશનમાં એવું નથી કહ્યું કે તેઓ શ્રી વ્યાસ અને શ્રી પટેલને અગાઉથી જાણતા હતા.તેમણે સમજાવવાનો પ્રયાસ કર્યો કે તેમણે સાબરમતી પોલીસ સ્ટેશનમાં ખુલાસો કર્યો ન હતો કે શ્રી પટેલે જીવાની છાતી પર લાકડીથી પ્રહાર કર્યો હતો કારણ કે તેમને તે વિશે પૂછવામાં આવ્યું ન હતું.

૩૩. પીડબ્લ્યુ–૩ના પુરાવાના પ્રમાણને ધ્યાનમાં લેતા, તે સ્પષ્ટ છે કે તેમનું સંસ્કરણ પણ ગંભીર નબળાઈઓ, વિરોધાભાસ અને ભૂલોથી પીડાય છે અને આમ, તેમની જુબાની પર ગર્ભિત નિર્ભરતા મૂકી શકાતી નથી.

૩૪. અમરાઈવાડી પોલીસ સ્ટેશનના અધિકારીઓ સમક્ષ આત્મસમર્પણ કર્યાના લગભગ ૩૬ કલાક પછી જીવા (મૃતક) નું અવસાન થયું અને આમ, તબીબી

પુરાવા આ કેસમાં ખૂબ મહત્વ ધરાવે છે.ડૉ. દિગંત કાલિદાસ દીક્ષિત (પીડબ્લ્યુ–૫) કે જેઓ સિવિલ હોસ્પિટલ, અમદાવાદ ખાતે તબીબી અધિકારી તરીકે કામ કરતા હતા તેઓ નીચે મુજબ પદભ્રષ્ટ થયા હતાઃ–

"૧૨મી જૂન ૧૯૯૨ના રોજ સવારે ૨ વાગ્યાથી સાંજે ૧ વાગ્યા સુધી હું અમદાવાદની સિવિલ હોસ્પિટલમાં આકસ્મિક તબીબી અધિકારી તરીકે ફરજ પર હતો.તે દિવસે સવારે લગભગ ૧ વાગ્યે સાબરમતી સેન્ટ્રલ જેલના જેલર શ્રી આર. કે. ઠાકુર, હેડ કોન્સ્ટેબલ ઉદયસિંહભાઈ અને અમદાવાદ સેન્ટ્રલ જેલના પોલીસ કોન્સ્ટેબલ મહેશભાઈ સાબરમતી સેન્ટ્રલ જેલમાંથી એક જીવભાઈ વૈયાપુરીને લાવ્યા હતા.મેં તેની તપાસ કરી અને મને જાણવા મળ્યું કે દર્દી બેભાન હતો.તેમનું શરીર ઠંડુ અને શાંત હતું.પલ્સ સ્પષ્ટ ન હતી અને બ્લડ પ્રેશર રેકોર્ડ કરવું શક્ય ન હતું:

શ્વાસોચ્છવાસ ગેરહાજર હતો; હૃદયના અવાજો સ્ટેથોસ્કોપ દ્વારા સાંભળવામાં આવતા ન હતા; આંખની પાંખડીઓ ફેલાયેલી હતી, સ્થિર હતી અને પ્રકાશ પ્રત્યે પ્રતિક્રિયાશીલ નહોતી.તમામ કાર્યો સૂચવતા હતા કે દર્દી મૃત્યુ પામ્યો છે.આ રીતે મેં રજિસ્ટરમાં નોંધ કરી હતી કે તે વ્યક્તિ મરી ગઈ છે."

૩૫. ડૉ. નયન કુમાર–મેડિકલ જ્યુરિસ્ટ (પીડબ્લ્યુ–૯) એ જીવાના મૃતદેહનું પોસ્ટમોર્ટમ કર્યું હતું.તબીબી ન્યાયશાસ્ત્રી (પીડબ્લ્યુ–૯) ના પુરાવાઓમાંથી સંબંધિત અવતરણો નીચે પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવ્યા છેઃ–

“મને બાહ્ય રીતે જે ઈજાઓ મળી હતી તે પ્રકૃતિમાં તાજી હતી.ઈજાઓ તાજી હતી અને મૃત્યુના છથી આઠ કલાકની અંદર થઈ હોવી જોઈએ.હું કેસના કાગળો લાવ્યો છું.સાબરમતી પોલીસ સ્ટેશનના પોલીસ ઈન્સ્પેક્ટર દ્વારા એક પ્રશ્ન પૂછવામાં આવ્યો હતો અને તેનો જવાબ મારા ભાઈ ડૉક્ટર ડૉ. દેસાઈએ આપ્યો હતો.પ્રશ્નના જવાબમાં, ડૉ. દેસાઈએ જણાવ્યું હતું કે ઈજાઓ તાજી હતી અને તેમણે ઉપરોક્ત પત્રમાં અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે ઈજાઓ મૃત્યુના થોડા કલાકોની અંદર હતી.ફરીથી ક્રાઈમ બ્રાંચ તરફથી પૂછપરછ કરવામાં આવી હતી અને તેઓએ "થોડા કલાકો" નો અર્થ શું છે તે અંગે પ્રશ્ન કર્યો હતો અને તેમણે સમય આપ્યો હતો કે તે પોસ્ટમોર્ટમના ચારથી પાંચ કલાકની અંદર થયું હશે. તે સાચું છે કે જો કોઈ વ્યક્તિની પાછળની બાજુએ લાઠી મારવામાં આવે, તો તે ચક્રના નિશાનનું કારણ બનશે. તમામ ઘા લાલ રંગના હતા.ઈજાના રંગથી સમય તબીબી માણસ દ્વારા નક્કી કરી શકાય છે જેણે ઈજાઓ જોઈ છે. ઉઝરડા અને અસ્થિભંગને ધ્યાનમાં લેતા કુલ લોહીના લગભગ ૩૦ થી ૩૫ ટકા લોહીની ખોટ થશે.લોહીની આ ખોટ સાથે ધીમે ધીમે બ્લડ પ્રેશર નીચે આવશે.એ વાત સાચી છે કે ઉરોસ્થિ અને ત્રણ પાંસળીના અસ્થિભંગથી તીવ્ર પીડા થશે અને શ્વસનતંત્રને પણ અસર થશે.હાલના કિસ્સામાં ફેફસામાં પણ ફ્રેક્ચર થયું હતું.મારો મત છે કે આ ચોક્કસ કિસ્સામાં ચાર અસ્થિભંગ થયા પછી અને યકૃત અને ફેફસાં ફાટી ગયા પછી, વ્યક્તિ આધાર વિના સીડી-કેસ ચઢી શકતી નથી.એક માણસ હતાશ હશે અને તેની અભિવ્યક્તિ અને હલનચલન પીડાદાયક હશે.”

૩૬. તપાસ અધિકારી દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા કેટલાક પ્રશ્નો પર અભિપ્રાય આપવા માટે ફરિયાદી પક્ષે નિષ્ણાત સાક્ષી તરીકે ડૉ. રવિન્દ્ર (પીડબ્લ્યુ–૧૦) ની તપાસ કરી હતી.ડૉ. રવિન્દ્ર (પીડબ્લ્યુ–૧૦) એ આ પ્રશ્નોના જવાબ એક પત્ર દ્વારા આપ્યા હતા જેને તેમની શપથવિધિ દરમિયાન એક્ઝિબિટ–૫૩ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યા હતા.જો કે, પત્રની ચોક્કસ સામગ્રી શું હતી તે નિષ્ણાત દ્વારા તેના પુરાવામાં રજૂ કરવામાં આવી ન હતી.આમ, તેમાં આપવામાં આવેલા અભિપ્રાય વિશે નિષ્ણાતની જુબાની આપ્યા વિના પત્ર પર માત્ર પ્રદર્શનને ચિહ્નિત કરવાથી ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ , ૧૮૭૨ ના આદેશ મુજબ દસ્તાવેજની સામગ્રીનો પુરાવો નહીં મળે.

૩૭. **સૈત તારાજી ખિમચંદ અને અન્યો વિરુદ્ધ ચેલામાર્ટી સત્યમ ઉર્ફે સટ્ટેયા અને અન્યો**[6]ના કેસમાં આ અદાલતે નીચે મુજબ ચુકાદો આપ્યો હતોઃ–

"૧૫. વાદીઓ એક્સ પર આધાર રાખવા માંગતા હતા. એ–૧૨ અને એ–૧૩, અનુક્રમે ડે બુક અને ખાતાવહી.વાદીઓએ આ પુસ્તકો સાબિત કર્યા નથી.ચુકાદાઓમાં આ પુસ્તકોનો કોઈ ઉલ્લેખ નથી.પ્રદર્શનનું માત્ર નિશાન બનાવવું એ દસ્તાવેજોના પુરાવા સાથે વહેંચાતું નથી.તે કહેવાનું સામાન્ય સ્થળ છે કે નકારાત્મક સાબિત કરી શકાતું નથી.વાદીના હિસાબી પુસ્તકોનો પુરાવો મહત્વપૂર્ણ બની ગયો હતો કારણ કે વાદી દ્વારા સ્વીકારવામાં આવેલી ચૂકવણી કરતાં મોટી ચૂકવણીના પ્રતિવાદીઓના કેસ દ્વારા વાદીના હિસાબ પર

---

6 [૧૯૭૨] ૪ એસ.સી.સી.૫૬૨

મહાભિયોગ ચલાવવામાં આવ્યો હતો અને તેને ખોટી સાબિત કરવામાં આવ્યો હતો.અનિવાર્ય અનુમાન ઊભું થાય છે કે વાદીના પુસ્તકોએ વાદીને ટેકો આપ્યો ન હોત.(ભાર પૂર્વક)

૩૮. **નરબાડા દેવી ગુપ્તા વિરુદ્ધ બિરેન્દ્ર કુમાર જયસ્વાલ અને અન્ય**[7] ૭ ના કેસમાં, તે નીચે મુજબ યોજાયો હતોઃ

"૧૬. ....કાનૂની સ્થિતિ વિવાદમાં નથી કે માત્ર અદાલત દ્વારા દસ્તાવેજને પ્રદર્શન તરીકે રજૂ કરવા અને ચિહ્નિત કરવા એ તેની સામગ્રીનો યોગ્ય પુરાવો ન હોઈ શકે.તેનો અમલ સ્વીકાર્ય પુરાવા દ્વારા સાબિત થવો જોઈએ, એટલે કે, "તે વ્યક્તિઓના પુરાવા દ્વારા જે મુદ્દામાં હકીકતોના સત્યને સમર્થન આપી શકે છે". (૧૯૭૨) ૪ એસસીસી ૫૬૨ (૨૦૦૩) ૮ એસસીસી ૭૪૫

7 [૨૦૦૩]સુપ. ૫ એસ.સી.આર. ૯૦: (૨૦૦૩)૮ એસ.સી.સી. ૭૪૫

૩૯. વધુમાં, નિષ્ણાત સાક્ષી (પીડબ્લ્યુ–૧૦) એ તેની ક્રોસ–એક્ઝામિનેશનમાં સ્વીકાર્યું હતું કે જે ડૉક્ટરે શારીરિક રીતે પોસ્ટમોર્ટમ કર્યું હતું તે ઈજાની ઉંમર વિશે વધુ સારો અભિપ્રાય આપી શકે છે.આમ, અદાલતના મનમાં કોઈ શંકા નથી કે નિષ્ણાત સાક્ષી (પીડબ્લ્યુ–૧૦) નો પુરાવો કાર્યવાહીના કેસને કોઈ ટેકો આપતો નથી.

૪૦. કહેવાતા પ્રત્યક્ષદર્શીઓ સેલ્વિન પ્રભાકર (પીડબ્લ્યુ–૧) અને ધનલક્ષ્મી વૈયાપુરી (પીડબ્લ્યુ–૨) ના પુરાવા પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે પીડિતાને કરંજ ભવન, અમદાવાદ ખાતે ડીસીપી શ્રી સુરેલિયા સમક્ષ રજૂ કરવા માટે પાંચ સીડી ચઢાવવામાં આવી હતી.

૪૧. પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટ (એક્ઝિબિટ–૫૦) માં મેડિકલ જ્યુરિસ્ટ (પીડબ્લ્યુ–૯) દ્વારા નોંધાયેલી ઈજાઓની પ્રકૃતિને જોતાં, તે માનવું અશક્ય છે કે પીડિત, બહુવિધ ઈજાઓ પ્રાપ્ત કર્યા પછી, જેમાં બરોળનું ભંગાણ, યકૃતનું ભંગાણ, પાંસળીનું અસ્થિભંગ સામેલ છે, તે પાંચ સીડી ચઢવા વિશે શું કહે છે તે ચાલવાની સ્થિતિમાં હોત.મેડિકલ જ્યુરિસ્ટ (પીડબ્લ્યુ–૯) એ જણાવ્યું હતું કે પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટ (એક્ઝિબિટ–૫૦) માં નોંધાયેલી ઈજાઓ પ્રાપ્ત કરનાર વ્યક્તિ આધાર વિના સીડીના કેસ પર ચઢી શકશે નહીં અને વ્યક્તિની અભિવ્યક્તિ અને તેની હિલચાલ પીડાદાયક હશે.આમ, પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટ

(એક્ઝિબિટ–૫૦) માં ઉલ્લેખિત ઈજાઓ પ્રાપ્ત થયા પછી, જીવા (મૃતક) ડી. સી. પી. શ્રી સુરેલિયા સમક્ષ રજૂ કરવા માટે કરંજ ભવન, અમદાવાદની સીડી ઉપર ચડી શક્યા હોત તેવી શક્યતા ઓછી હતી.

૪૨. જીવાના મૃતદેહ પર શબપરીક્ષણ કરનાર તબીબી ન્યાયશાસ્ત્રી (પીડબ્લ્યુ–૯) ના પુરાવાના પ્રકાશમાં જોવામાં આવે તો અમારો અભિપ્રાય છે કે, જો પીડિતને પોસ્ટમોર્ટમ અહેવાલ (પ્રદર્શન–૫૦) માં નોંધાયેલી ઈજાઓ પહેલેથી જ થઈ ગઈ હોત, તો તેને પીડાની તીવ્ર અભિવ્યક્તિ થઈ હોત અને તેના માટે સીડીની ઉડાનો પર ચઢવું અશક્ય હોત.વધુમાં, વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવે ત્યારે, પીડિતાના ચહેરા પરની પીડાની અભિવ્યક્તિ સ્પષ્ટપણે દેખાશે અને વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટની નોંધ લેવાથી બચી શકશે નહીં.

૪૩. ઈજાની ઉંમર અંગે તબીબી ન્યાયશાસ્ત્રી (પીડબ્લ્યુ–૯) ના અભિપ્રાયને ફરિયાદી પક્ષ દ્વારા વિરોધ કરવામાં આવ્યો નથી.કથિત સાક્ષીની ફરિયાદી પક્ષ સરતપાસ કરવામાં આવી હતી અને તેણે તેની તપાસમાં સ્પષ્ટપણે અભિપ્રાય આપ્યો છે કે મૃતકને થયેલી ઈજાઓ તાજી હતી અને તે મૃત્યુના છથી આઠ કલાકની અંદર થઈ હોવી જોઈએ.નિષ્ણાત સાક્ષી (પીડબ્લ્યુ–૧૦) એ પણ સ્વીકાર્યું હતું કે જે ડૉક્ટરે પોસ્ટમોર્ટમ પરીક્ષા કરી હતી તે ઈજાની ઉંમર વિશે અભિપ્રાય આપવા માટે વધુ સારી સ્થિતિમાં હશે.આમ, તબીબી ન્યાયશાસ્ત્રી (પીડબ્લ્યુ–૯) નો પ્રચંડ પુરાવો છે, જે કહેવાતા પ્રત્યક્ષદર્શીઓ (પીડબ્લ્યુ–૧,

પીડબ્લ્યુ–૨ અને પીડબ્લ્યુ–૩) ના નિવેદનને સંપૂર્ણપણે નકારી કાઢે છે કે જીવા (મૃતક) ને અમરાઈવાડી પોલીસ સ્ટેશનમાં પોલીસ કસ્ટડીમાં રહીને ઈજાઓ પહોંચાડવામાં આવી હતી, જેના કારણે તેનું મૃત્યુ થયું હતું.તેમના પુરાવા તબીબી પુરાવા અને અન્ય હાજર સંજોગો દ્વારા ભૌતિક વિગતોમાં વિરોધાભાસી છે.

૪૪. અમે આ દરખાસ્તથી વાકેફ છીએ કે જ્યાં તબીબી ન્યાયશાસ્ત્રીના અભિપ્રાય અને આંખની જુબાની વચ્ચે વિરોધાભાસ હોય, ત્યાં સામાન્ય રીતે, સાક્ષીઓના પુરાવાને પ્રાધાન્ય આપવું જોઈએ.જો કે, જ્યાં વિરોધાભાસ એટલો પ્રબળ છે કે તે રસ ધરાવતા અને પક્ષપાતી સાક્ષીઓના સંસ્કરણને સંપૂર્ણપણે તોડી પાડે છે, આવા કિસ્સાઓમાં, કોર્ટે તબીબી નિષ્ણાતના વિશ્વાસપાત્ર અભિપ્રાયની અવગણના કરતી વખતે સાક્ષીના પુરાવાને સ્વીકારવામાં સાવચેતી રાખવી જોઈએ.

૪૫. **ભજન સિંહ ઉર્ફે હર્ભજન સિંહ અને અન્યો**[8]ના કેસમાં આ અદાલતના ચુકાદાથી અમારો મત મજબૂત થયો છે.૫. હરિયાણા રાજ્ય ૮ જેમાં, તે નીચે મુજબ યોજાયો હતોઃ–

"૩૮. આમ, તબીબી અને આંખના પુરાવા વચ્ચેના વિરોધાભાસના આવા કિસ્સામાં કાયદાની સ્થિતિને ૮ (૨૦૧૧) ૭ એસસીસી ૪૨૧ સુધી સ્ફટિકીકૃત

---

8 [૨૦૧૧]૭ એસ.સી.આર. ૧: (૨૦૧૧) ૭ એસ.સી.સી. ૪૨૧

કરી શકાય છે. તે અસર કરે છે કે સાક્ષીની આંખની જુબાની તબીબી પુરાવા કરતાં વધુ પુરાવા મૂલ્ય ધરાવે છે, જ્યારે તબીબી પુરાવા આંખની જુબાનીને અસંભવિત બનાવે છે, તે પુરાવાના મૂલ્યાંકનની પ્રક્રિયામાં સુસંગત પરિબળ બની જાય છે.

જો કે, જ્યાં તબીબી પુરાવા એટલા આગળ જાય છે કે તે આંખના પુરાવા સાચા હોવાની તમામ શક્યતાને સંપૂર્ણપણે નકારી કાઢે છે, ત્યાં આંખના પુરાવા પર અવિશ્વાસ થઈ શકે છે.(ભાર પૂર્વક)

૪૬. મેડિકલ જ્યુરિસ્ટ (પીડબ્લ્યુ–૯) ના નિર્વિવાદ અને મજબૂત અભિપ્રાયને ધ્યાનમાં લેતા, સાબરમતી સેન્ટ્રલ જેલમાં પીડિતા પર હુમલો થવાની સંભાવના પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટ (એક્ઝિબિટ–૫૦) માં નોંધાયેલી જીવલેણ ઈજાઓ તરફ દોરી જાય છે, જે ફરિયાદમાં સ્થાપિત સિદ્ધાંત અને સ્ટાર પ્રોસીક્યુશન સાક્ષીના પુરાવાની તુલનામાં ઘણી વધારે છે કે જીવા (મૃતક) પર એ૧ અને એ૨ દ્વારા જીવલેણ હુમલો કરવામાં આવ્યો હતો જ્યારે તેને અમરાઈવાડી પોલીસ સ્ટેશનમાં અટકાયતમાં રાખવામાં આવ્યો હતો.

૪૭. સાક્ષી ઉદેસિંહ હિમ્મતસિંહ ચૌહાણ (પીડબ્લ્યુ–૮) એ તેના પુરાવામાં સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું હતું કે પૂછપરછ સમયે તેણે પીડિતાના કપડાં સારી રીતે જોયા હતા અને ઉપરોક્ત કપડાં પર લાલ ધૂળ હતી.તેમણે સાબરમતી સેન્ટ્રલ જેલને

અંદરથી જોઈ હોવાનું પણ જણાવ્યું હતું અને જેલની માટી લાલ હોવાનું જણાવ્યું હતું.

૪૮. અમારું માનવું છે કે પીડિતાને સાબરમતી સેન્ટ્રલ જેલમાંથી મૃત હાલતમાં લાવવામાં આવી હોવાથી, તપાસ એજન્સીએ જેલ સત્તાવાળાઓ પાસેથી વ્યાપક તપાસ કરવી જરૂરી હતી, જેથી જ્યારે પીડિતાને જેલમાં રાખવામાં આવી હતી ત્યારે ઈજા થવાની સંભાવનાને નકારી શકાય.અમારું એવું પણ માનવું છે કે જો જીવા (મૃતક) ને પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટ (એક્ઝિબિટ–૫૦) માં નોંધાયેલી મોટી સંખ્યામાં ઈજાઓ થઈ હોત, તો જેલ સત્તાવાળાઓએ ઓક્સપણે જેલના રેકોર્ડમાં તેની નોંધ કરી હોત.

૪૯. ફરિયાદી પક્ષના સાક્ષીઓ (પીડબ્લ્યુ–૧ અને પીડબ્લ્યુ–૨) દ્વારા આરોપી એ૧ અને એ૨ને આપેલો હેતુ પણ સ્પષ્ટ નથી.એ નોંધવું જોઈએ કે આરોપી અપીલકર્તા (એ૧) ને ઘટનાના થોડા મહિના પહેલા અમરાઈવાડી પોલીસ સ્ટેશનમાં પોલીસ ઈન્સ્પેક્ટર તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા હતા.માત્ર એટલા માટે કે જીવા (મૃતક) નો અગાઉનો ગુનાહિત ઈતિહાસ હતો, તે પોતે જ આરોપી પોલીસ અધિકારીઓને સહ–આરોપી અન્ના દોરાઈને સંપૂર્ણપણે છોડી દેતા તેને કસ્ટોડિયલ ત્રાસ માટે એકલા પાડવાનો હેતુ પૂરો પાડી શક્યો ન હોત.

૫૦. ઉપરોક્ત ચર્ચાના પરિણામ રૂપે અમારું માનવું છે કે ફરિયાદી પક્ષ બંને આરોપી વ્યક્તિઓ એટલે કે વિનોદ જસવંત્રાય વ્યાસ (એ૧) (મૃત હોવાથી) અને ચિનુભાઈ ગોવિંદભાઈ પટેલ (એ૨) (મૃત હોવાથી) ના દોષિત ઠેરવવામાં નિષ્ફળ ગયો છે.

૫૧. પરિણામે, આરોપી અપીલકર્તા વિનોદ જસવંત્રાય વ્યાસ (એ૧) (મૃત હોવાથી) આરોપોમાંથી મુક્ત થવા પાત્ર છે.સહ–આરોપી ચિનુભાઈ ગોવિંદભાઈ પટેલ (એ ૨) (મૃત હોવાથી) કે જેને પણ ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો હતો અને તેની અપીલ પણ હાઈકોર્ટ દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવી હતી, તે પણ આ અપીલમાં અમારા દ્વારા લેવામાં આવેલા તારણોનો લાભ મેળવવા પાત્ર છે, તેમ છતાં તેમના વતી કોઈ અપીલ કરવામાં આવી નથી.

૫૨. પરિણામે, ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા ૪ માર્ચ, ૧૯૯૭ના રોજ પસાર કરવામાં આવેલા ચુકાદા અને હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે ૧૩ ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૭ના રોજ પસાર કરેલા ચુકાદાને રદ કરવામાં આવે છે અને રદ કરવામાં આવે છે.બંને આરોપી એટલે કે વિનોદ જસવંત્રાય વ્યાસ (એ૧) (મૃત હોવાથી) અને ચિનુભાઈ ગોવિંદભાઈ પટેલ (એ૨) (મૃત હોવાથી) ને આરોપોમાંથી મુક્ત કરવામાં આવે છે.

૫૩. આ શરતોમાં અપીલની મંજૂરી છે.

૫૪. બાકી અરજીઓ, જો કોઈ હોય તો, તેનો નિકાલ કરવામાં આવશે.

કેસના પરિણામઃઅપીલને મંજૂરી આપવામાં આવી છે.

આના દ્વારા તૈયાર કરાયેલ હેડનોટ્સઃઅંકિત જ્ઞાન

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.